

અધ્યાત્મ

- આધ્યાત્મિક વિકાસની નવી જ શક્તિજ ખોલતું ગુજરાતી માસિક છૂટક નકલ ૮-૦૦ વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ. ૨૫/- આજીવન ૨૫૧/- વિદેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૧૬૫૦/- (વિમાનથી) આજીવન ૧૬,૫૦૦/-
- સંસ્થાપક : પ. પૂ. યોગેશ્વરજી સર્વમંગલ ચે. ટ્રસ્ટ સ્વર્ગારોહણ, દાતારોડ, અંબાજી, ૩૮૫૧૧૦).
 - તંત્રી-સંપાદક : શ્રી નારાયણ હ. જાની.
 - પ્રકાશન અને પ્રાપ્તિસ્થાન : ૬ વૃંદાવન ફ્લેટ્સ, હવેલી પાસે આતાભાઈ ભાવનગર-૩૬૪૦૦૨ ફોન : (૦૨૭૮) ૨૫૭૨૫૦૨, ૨૫૬૫૮૧૧
 - પ. પૂ. મહાત્મા યોગેશ્વરજી અને પૂ. મા સર્વેશ્વરી વિષે તેમજ તેમના દ્વારા લખાએલ ધર્મગ્રંથો, પ્રાર્થનાઓ, ભજનો વિષે જાણવા માટે વેબસાઈટ swargarohan.org જુઓ.
 - અધ્યાત્મના સહાયક સ્વજનો : ૧. શ્રીપિનાકીન ના. જાની ૨. શ્રી આશિષ ગોહિલ ૩. શ્રીગોરધનભાઈ કલોલા (કલ્યાણ) ૪. શ્રી જ્યોત્સ્નાબેન બી. ત્રિવેદી.
 - તંત્રી, મુદ્રક અને પ્રકાશક : નારાયણ હ. જાની.
 - મુદ્રણસ્થાન : રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, LIG167, આનંદનગર, ભાવનગર-૫
- ★ લેખકોને નિમંત્રણ ★
- અધ્યાત્મમાં લેખો, ભજનો કે ગીતો મોકલાવવા લેખકોને નિમંત્રણ છે. અધ્યાત્મની ભાવનાને અનુરૂપ જ લેખો સ્વીકારવામાં આવશે.
 - લખાણ કાગળની એક બાજુ ને સારા મોટા અક્ષરે લખેલું હોવું જરૂરી છે.
- ★ અધ્યાત્મ અંગે સૂચનો ★
- ગ્રાહકોને ગ્રાહક નંબર સરનામા સાથે લખવામાં આવે છે તે નોંધી લેવો.
 - ‘અધ્યાત્મ’ જો આપને ગમ્યું હોય તો આપના પરિચિત વર્ગમાં તેના ગ્રાહકો વધે તેવું આપ કરતાં રહેશો.
 - લવાજમ માટે મનીઓર્ડર, ડીમાન્ડ ડ્રાફ્ટ ‘સર્વમંગલ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ’ના નામનો શ્રીનારાયણ હ. જાની, ૬ વૃંદાવન ફ્લેટ, હવેલી પાસે, આતાભાઈ, ભાવનગર(ફોન-૨૫૭૨૫૦૨)ને મોકલવા વિનંતી છે.
 - ‘અધ્યાત્મ’ દર માસની ૧૭ તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે. કોઈ કારણે એકાદ અઠવાડિયા સુધી અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા પછી અત્રે જણાવવું. સિલિકમાં હશે તો જરૂર મોકલી અપાશે.
 - પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ગ્રાહક નંબર લખવાથી વધુ સરળતા રહેશે.
 - આ અંકના ટાઈટલ પેઈજ સાથે કુલ પાનાં ૬૮.

You can download the pdf file of Adhyatma From Website
www.swargarohan.org

★ અનુક્રમણિકા ★

સદ્ભાવભરી સહાય	મા સર્વેશ્વરી	૩
શ્રી યોગેશ્વર વાણી	યોગેશ્વરજી	૪
શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત	મા સર્વેશ્વરી	૧૦
એકાગ્રતા અને ધ્યાન	શ્રી સ્વામી નિખિલેશ્વરાનંદજી	૧૫
નૂતનવર્ષનો સંદેશ ૨૦૧૭	મા સર્વેશ્વરી	૨૦
રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસના ઋષિપુત્રોના માતાની ચિર વિદાય	તંત્રી	૨૩
વંદન હજો	મા સર્વેશ્વરી	૨૫
વિરાટનાં દર્શન	દેવાંગ દેસાઈ	૨૬
પ્રાર્થનાના લાભ	યોગેશ્વરજી	૩૩
આપણાં સુખ દુઃખ	ભાણદેવ	૩૮
આધ્યાત્મિક પ્રશ્નોત્તરી	યોગેશ્વરજી	૪૪
યોગવિદ્યાનો અદ્ભુત પ્રસંગ	યોગેશ્વરજી	૪૯
માણસથી મોટું તીર્થ નથી કોઈ પ્રેમનું કર્મ અને લેણદેણનાં બંધનમાંથી કોણ બચી શકે?	ડો. શરદ ઠાકર	૫૩
	કાંતિલાલ કાલાણી	૫૮

સદ્ભાવભરી સહાય

—મા સર્વેશ્વરી

શ્રીવસંતભાઈ, શ્રીગુલાબબેન ઘણાં ઘણાં વરસોથી પનામા દેશમાં વસ્યા. પૂ.શ્રી ગુરુદેવપ્રભુના એક જ વાર દર્શન ૧૯૮૩ માર્ચમાં કર્પૂરવનમાં પામ્યા. સત્સંગ બીજ વવાયા. આજે તો તે વટવૃક્ષ બની અનેકને શીતળ છાંયડી ધરી રહ્યું છે.

શ્રીદિવ્યેશભાઈ-બીનાબેનની યુવાભક્તદંપતી એ વટવૃક્ષ નીચે સત્સંગની શ્રેષ્ઠ પરબ માંડી સૌના સહયોગથી શ્રેષ્ઠ સત્સંગકેન્દ્ર દ્વારા સૌને તૃપ્ત કરી રહ્યાં છે. સૌને અભિનંદન.

પનામાના સર્વ સત્સંગી સભ્યોના સહયોગથી આ અંક જનસમાજને અર્પણ કરી રહ્યા છે.

આભાર. ધન્યવાદ

ૐ

શ્રી યોગેશ્વર વાણી

—યોગેશ્વરજી

શરીરની મમતા ને શરીરના અધ્યાસમાં સાધારણ માણસો જ ફસાયેલા છે એમ નથી. જે લોકો પોતાને વિદ્વાન, પંડિત ને નેતા જેવા કહેવડાવે છે, ને જે સમાજમાં મોટા થઈને ફરે છે ને ઉપદેશ આપે છે, તે પણ તેમાં ડૂબેલા છે. મોટી ઉંમરના માણસો તો અનેક જાતના અનુભવ કરીને ઘડાઈ ગયા હોય, છતાં આ બાબતમાં ઉંમર પણ અપવાદરૂપ નથી. મોટી ઉંમરના માણસોમાં પણ શરીરની મમતા ને અહંતા દેખાઈ આવે છે. જેને સદ્ગુરુનો ઉપદેશ મળ્યો હોય, તે માણસ કચરાની પેટી જેવા આ નાશવંત શરીરમાં પ્રીતિ કે મમતા કરતો નથી. તે તો શરીર ને આત્માને અલગ જાણે છે. તેથી આત્માનંદમાં મગ્ન રહે છે, ને શરીરના અધ્યાસથી છૂટી જાય છે.

શરીરના આકર્ષણ ને મોહમાંથી જેણે મુક્તિ મેળવી નથી, તેને સાચા અર્થમાં પંડિત, જ્ઞાની કે તત્ત્વવેત્તા કહી ના શકાય, એવો ગીતામાતાનો નમ્ર અભિપ્રાય છે, ને તે અભિપ્રાયની તરફ દુર્લક્ષ કરવાનું બરાબર નથી. શરીરના આકર્ષણથી પ્રેરાઈને કેટલાક વયોવૃદ્ધ જ્ઞાનીઓ પણ પ્રભુતામાં પગલાં માંડે છે. તેનું મૂળ કારણ તેની વિષયાસક્તિ ને શરીરના ભોગોની ભૂખ જ છે. પોતાને જ્ઞાની માનતા ને મનાવતા માણસો માટે આ વસ્તુ શરમજનક છે.

આત્માના પ્રકાશનો પરિચય માણસે કેળવ્યો નથી, ને પોતે

શરીર છે એવું જ્ઞાન તેણે દઢ કર્યું છે, તેથી જ તે મૃત્યુથી ડરે છે, વ્યાધિ ને વૃદ્ધાવસ્થાથી કંપે છે, ને શરીરની સગવડો ને યાતનાઓનો વિચાર કરીને પોતાના સાચા સિદ્ધાંત કેટલીક વાર પડતા મૂકે છે. આત્મા અમર છે એ વિચારની દઢતાને લીધે, માણસે સત્યને માટે મોટામાં મોટા ભોગ આપ્યા છે, શીખગુરુના પુત્રો જીવતાં દિવાલમાં ચણાઈ ગયા છતાં ધર્મપરિવર્તન કરવા માટે તૈયાર ન થયા, ને ચિતોડની રજપૂત રમણીઓએ શીલની રક્ષા માટે અગ્નિમાં ઝંપલાવી દીધું; તે ઉપરાંત હરિશ્ચંદ્ર રાજા ને રાજા શિબિ તથા દિલીપે સત્ય ને ધર્મના પાલન માટે શરીરના કષ્ટોને ગૌણ ગણી લીધાં. એવા એવા તો કેટલાય પ્રસંગો ઈતિહાસમાં અમર બનીને માનવને પ્રેરણા પાતા આજે ઊભા રહ્યા છે. સોક્રેટીસ ઝેરનો પ્યાલો પીતાંપીતાં પણ આનંદ માન્યો, ને ઈશુએ શૂળી પરથી પણ ક્ષમા ને પારકાંના મંગલનો સૂર કાઢ્યો, તે શું બતાવે છે ? એ જ કે આત્માની અમરતાના અનુભવમાં તે પ્રતિષ્ઠિત હતા, ને તે આત્માની સાથે એકતા સાધવાથી તેમને અક્ષય, આનંદની પ્રાપ્તિ થઈ હતી.

એક સંત વિશે એવું કહેવાય છે કે તે રાતદિવસ આત્માના આનંદમાં જ ડૂબેલાં રહેતા હતા. પોતાની અંદર ને સંસારમાં બધે જ એક અવિનાશી પરમાત્માનો પ્રકાશ પથરાયેલો છે, એ અનુભવ તેમને થઈ ચૂક્યો હતો, ને તેથી તેમના હૃદયમાંથી ભય, રાગદ્વેષ ને ભેદભાવ સદાને માટે દૂર થઈ ગયો હતો. આત્માના આનંદમાં મસ્ત બનીને તે એક વાર કોઈ જંગલમાંથી પસાર થઈ રહ્યા હતા, ત્યારે એક વાઘે તેમના પર એકાએક

હુમલો કર્યો. બીજો કોઈ સાધારણ માણસ હોત તો તે આ ભયંકર હુમલાથી હેબતાઈ જ જાત. પરંતુ તે સંતપુરુષ તો હસવા માંડ્યા, ને શિવોડહમ્ નો મધુર ધ્વનિ કરવા લાગ્યા. વાઘે તેમના શરીરને ફાડી ખાધું. છતાં તે મહાન પુરુષે નાસવાનો કે મદદ માટે પોકાર કરવાનો પ્રયાસ પણ ના કર્યો. વાઘમાં તે ઈશ્વરને જ જોતા હતા. શરીરની અસરથી પણ તે ઉપર ઊઠી ચૂક્યા હતા પછી તેમને ભયનું કોઈ કારણ જ ક્યાં હતું ? શરીરથી ઉપર ઊઠવાની આ દશાને પ્રાપ્ત કરવાનું કામ ઘણું કઠિન છે પણ અશક્ય નથી. ને પ્રયાસ કરે તો કોઈ પણ તે દશાએ પહોંચી શકે છે એ નક્કી છે.

એટલે જ ભગવાને અર્જુનને કહ્યું છે કે હે અર્જુન, તું આત્મજ્ઞાન ને આત્મભાવમાં સ્થિતિ કર. આત્માનો કદાપિ ને કોઈ કારણથી નાશ કરી શકાતો નથી. માણસનું મૂળ સ્વરૂપ આત્મા છે. શરીર તો તેથી જુદી જ વસ્તુ છે. નાશ શરીરનો થાય છે, આત્માનો નહીં. આ વાતને સમજી લેવાથી તને શોક નહીં થાય. કરોડો મૃત્યુમાં પણ માણસને મારવાની તાકાત નથી એ તું સારી પેઠે સમજી લે અને કદાચ એમ માનીએ કે આત્માનો જન્મ થાય છે, ને આત્માનું મરણ પણ થયાં કરે છે, તો પણ શોક કરવાનું કારણ ક્યાં છે ? જે જન્મે છે તે મરે છે, ને મરે છે તે જન્મે છે. આ વસ્તુ સહજ હોવાથી કોઈ તેને અટકાવી કે ખાળી શકે તેમ નથી. તેનો શોક કરવાથી પણ કોઈ ફાયદો નથી. આ સંસારમાં જુદાજુદા જીવોનો સમાગમ કર્મના નિયમ કે ઋણાનુબંધ પ્રમાણે થયા કરે છે. કર્મનો સંબંધ પૂરો થતાં તે સંબંધ

પણ પૂરો થઈ જવાનો છે. તે સંબંધો સ્થાયી કે સનાતન નથી પણ ચંચલ છે. પછી માણસે સંસારના જુદા જુદા સંબંધોમાં મોહ શા માટે કરવો જોઈએ? જે વસ્તુ પોતાની નથી, ને કોટિ ઉપાય કરવાથી પણ પોતાની થઈને કાયમને માટે રહેવાની નથી, તેમાં મમતા કરવાથી શો ફાયદો? માણસે સમજી લેવું જોઈએ કે આ સંસારમાં એક ઈશ્વર વિના તેનું કોઈ જ નથી. એક ઈશ્વરની જ સગાઈ સાચી છે. ઈશ્વરમાં પ્રીતિ કરવાથી જ લાભ છે. તો પછી શોક કરીને દુઃખી થવું ને અજ્ઞાનનું પ્રદર્શન કરવું એ શું બરાબર છે?

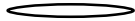
મરણ વખતે ને મરણ પછી શોક ના થાય ને મન સ્વસ્થ રહે તે માટે વિવેકના દીપકને જગાવવાની જરૂર છે. બીજી જરૂરત ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા રાખવાની ને ઈશ્વર જે કરે છે. તે સારું જ કરે છે એવી પાકી સમજની છે. આવી સમજવાળા વિવેકી પુરુષો મરણથી દુઃખી થતા નથી. ભારતમાં હમણાં જ થઈ ગયેલા મહાપુરુષ શ્રી રમણ મહર્ષિની માતાની આખરી દશા આવી ત્યારે મહર્ષિએ તેમની ખૂબ સેવા કરી. મહર્ષિ તેમની પાસે આખો દિવસ બેસી રહ્યા, તેમના શરીર પર હાથ ફેરવી રહ્યા, ને તેમના કહ્યા પ્રમાણે તેમણે પોતાની અલૌકિક શક્તિથી માતાને મુક્તિ અપાવી દીધી. પણ તે પછી શું થયું તે ખબર છે? માતાના મૃત્યુ પછી પતાવવાની વિધિ પતાવીને તેમણે આશ્રમવાસીઓને કહ્યું કે ચાલો, હવે આપણે જમી લઈએ. આપણને કાંઈ સુતક લાગે વળગે નહીં. અને આશ્રમવાસીઓની સાથે બેસીને તેમણે ભોજન કર્યું. બધા માણસોને કદાચ આ પદ્ધતિ પસંદ ના પડે,

પણ તેની પાછળ અનાસક્તિ ને મોહમુક્તિની જે ભાવના છે તે સુંદર છે, ને સૌનેય પસંદ પડશે એમાં શંકા નથી. નરસી ભગતે સ્ત્રી ને પુત્રના મૃત્યુ વખતે ઈશ્વરની ઈચ્છામાં આનંદ માનીને ગાયું છે કે : ભલું થયું ભાંગી જંગળ, સુખે ભજીશું શ્રી ગોપાળ !

એ પ્રમાણે ગાવાની ને સમજવાની શક્તિ સૌમાં ના હોય એ વાત સમજી શકાય તેમ છે; પણ મૃત્યુના પ્રસંગને ઈશ્વરની ઈચ્છા માની શાંતિપૂર્વક પસાર કરવાની શક્તિ તો માણસે મેળવવી જ જોઈએ. રમણ મહર્ષિ ને નરસી જેવા મહાત્માઓ કાંઈ કઠોર ના હતા. તેમનું દિલ લાગણી વિનાનું ને પથ્થરિયું ન હતું. તે તો પ્રેમની પ્રતિમા જેવા હતા. જે સારાય સંસારને ઈશ્વરનું સ્વરૂપ સમજીને પ્રેમ કરે, તે પોતાને પ્રેમ કરનાર ને મમતાની નજરે જોનાર માણસો પર ને બીજા કોઈયે જીવો પર દ્વેષભાવ કે ઘૃણા કેવી રીતે કરી શકે? તે વસ્તુની કલ્પનામાં પણ અજ્ઞાન રહેલું છે. રમણ મહર્ષિએ માતાની સ્મૃતિ માટે આશ્રમમાં માતૃભૂતેશ્વર મંદિરની રચના કરી છે. તે તેમનો માતા પ્રત્યેનો પ્રેમ બતાવી આપે છે. એટલે માતા પ્રત્યેનો પ્રેમ તો તેમના હૃદયમાં હતો જ, પણ મોહ ન હતો. મૃત્યુનો શોક ન હતો. તેથી તેમણે નાહક વિષાદ ના કર્યો. આ વાતમાંથી ઘણું શીખવાનું છે. મહાપુરુષોનાં જીવન જ બીજાને સારું શિક્ષારૂપ છે. સાધારણ માણસોએ પણ મૃત્યુથી પ્રભાવિત ને શોકિત ના થવાની શક્તિ કેળવવી જોઈએ.

રોવા ને કૂટવાની પ્રથા આપણે ત્યાં સર્વ-સાધારણ જેવી થઈ ગઈ છે ને માણસોને તેમાં ગૌરવ ને આનંદ લાગે છે એ વિચિત્ર

છે. કેટલીક સ્ત્રીઓ તો રોવામાં ને વિવિધ રીતે છાતી કુટવામાં નિષ્ણાત જેવી કે સિદ્ધહસ્ત મનાય છે ને તેમની હાજરીમાં ઓર રંગ જામે છે એવો કેટલાકનો અનુભવ છે. મૃત્યુનાં ગંભીર ને પ્રેરણાત્મક પ્રસંગને આપણે કેવું વિચિત્ર સ્વરૂપ આપી દીધું છે તે આ બધી વાતો પરથી સહેજે જાણવા મળે છે. મૃત્યુ તો એક રીતે માણસની સેવા કરે છે, ને માણસને માટે આશીર્વાદ બનીને આવે છે સંસારમાં ડૂબેલા, ભાન ભૂલેલા ને મોહમય બનેલા માણસને તે સાવચેત કરે છે, ને શિક્ષા આપે છે કે હે માનવ, મને ભૂલતો નહીં. સંસારના રંગ જેમ આવનારા ને જનારા છે તેમ જીવન પણ આવનારું ને જનારું છે. જીવન ઘણું સુંદર છે. પણ મારો સંબંધ તેની સાથે સદાને માટે જોડાયેલો જ છે તે પણ તું જાણી લેજે, પણ મારાથી ડરીશ નહીં, હું તો તારો મિત્ર છું; નવા જીવનનું દાન કરીને તારા પર ઉપકાર કરું છું. સંસારમાં ના લપટાવવાનો તને બોધપાઠ આપું છું ને તારે અમર બનવું હોય, મારા પર વિજય મેળવી લેવો હોય તો તેની પણ તને યાદ આપું છું. તેનો ઉપાય પણ બતાવી દઉં છું. મને મારવાનો ને મારા પર શાસન કરવાનો ઉપાય જાણવો છે? મારા ને સારાય સંસાર પર જેનું શાસન ચાલે છે, ને આ સંસારની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ ને વિનાશકતાનું જે મૂળ કારણ છે, તે પરમકૃપાળુ ને સર્વશક્તિમાન સ્વામીનું શરણ લઈ લે; પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરી લે. બીજો કોઈ માર્ગ નથી. મારા પર વિજય મેળવવાની બીજી કોઈ કુંચી નથી. જોને તારા ઋષિઓએ પણ કહ્યું છે કે નાન્ય પંથા વિદ્યતેઙ્ઘનાય । કોઈપણ સંજોગોમાં મારો શોક તો ના જ કરીશ.

અધ્યાત્મ

વરદ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવન સહારો
—મા સર્વેશ્વરી

વર્ષ : ૪૦ નવેમ્બર—૨૦૧૭ અંક ૨

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત

—મા સર્વેશ્વરી

દક્ષિણ આફ્રિકાનો પુણ્યપ્રવાસ

દિન ૪૭

તા. ૧-૧-૮૩, ગુરુવાર, માગશર વદ બીજ ૨૦૩૯

ન્યુ કાસલ શહેરથી જોહાનિસબર્ગ

જોહાનિસબર્ગ સોનાની ખાણો માટે જગતમાં જાણીતું છે. આ દેશની આર્થિક સમૃદ્ધિનો પાયો સોનાની, હીરાની ખાણો છે, જે આ શહેરની આસપાસના પર્વતોમાં આવેલી છે.

જોહાનિસબર્ગના આ ઉતારામાં, આજે રવિવાર છે છતાં ટી.વી. કે રેડિયોનો કોઈ ઘોંઘાટ નથી. ઘરમાં પણ ખૂબ શાંતિ રહે છે.

સવારે અમારો નિત્યક્રમ યથાવત્ રહે છે.

આજે ‘શ્રી રમણ મહર્ષિ: જીવન અને કાર્ય’ ઉપર એક પ્રવચન સવારે સાડા અગિયારથી સાડા બાર સુધી અહીંના શ્રી

રામકૃષ્ણ હોલમાં રાખેલું છે.

સવારે અગીયારે હોલમાં જવા માટે નીકળીએ છીએ. તે પહેલાં દશેક મિનિટ બેઠક ખંડમાં જવાનું બને છે. ત્યાં યજમાન ભાઈ શ્રી મગનભાઈ અમને બન્નેને ગુલાબનાં ફૂલ આપીને પ્રણામ કરે છે. થોડી વાતો બાદ અમે ગાડીમાં બેઠાં.

હોલ નજીક જ હતો. બહાર આયોજક ઊભા જ હતા. હોલમાં ભજન ગવાઈ રહ્યું હતું. ખુરશીઓવાળા વિશાળ હોલમાં શ્રોતાઓ બેઠા હતા. મંચ પર મહાપુરુષોની વિવિધ તસવીરોનાં દર્શન થયાં, જેમાં ભગવાન રમણ મહર્ષિ, સ્વામી વિવેકાનંદ, શ્રી રામકૃષ્ણદેવનો સમાવેશ થતો હતો. ત્યાં સવારે હવન થયો હતો, જેની સામગ્રી પણ ત્યાં હતી. મંચ ઉપર અમારે માટે બે બેઠકો તૈયાર જ હતી. ત્યાં અમે બેઠાં. સંચાલકોએ પૂ.શ્રીને પોતાનું પ્રવચન અંગ્રેજીમાં જ આપવાનું કહ્યું. પૂ.શ્રીએ પ્રવચનની શરૂઆતમાં મારી પાસે ભજન ગવડાવ્યું. પછી, અંગ્રેજીમાં પ્રવચન શરૂ કર્યું.

‘ભગવાન રમણ મહર્ષિ : જીવન અને કાર્ય’ ઉપર આજનું પ્રવચન હતું, જેમાં ત્રણ-ચાર અનુભવો પણ પૂ.શ્રીએ કહ્યા. વળી, મહાપુરુષો અસાધ્ય રોગથી પીડાતા જણાય છે, પણ તેઓની માનસિક અવસ્થા કેવી અલિપ્તતા જાળવે છે તે પણ તેમણે સમજાવ્યું.

પ્રવચન પૂરું થતું હતું ત્યાં સંચાલક ભાઈએ પૂ.શ્રીને ગુજરાતીમાં પ્રવચનનો સાર-ભાગ કહેવા વિનંતી કરી. તેથી પૂ.શ્રી વીસેક મિનિટ ગુજરાતીમાં બોલ્યા. છેવટે શાંતિપાઠ થયો.

શ્રોતાઓનો કેટલોક વર્ગ મંચ ઉપર આવીને પ્રણામ કરીને વિદાય થયો. સંચાલકો સાથે અમારી એક સમૂહ તસવીર પણ લીધી. સંચાલકોએ ‘પ્રવચન સરસ હતું’ એવો અભિપ્રાય આપ્યો. આજના પ્રવચન પછી અંગ્રેજી જાણનાર વર્ગ કદાચ બીજાં પ્રવચનોની માગણી આપોઆપ કરશે, એમ પણ એક સંચાલકે જણાવ્યું.

પ્રવચન બાદ, પાછળ જ લક્ષ્મીનારાયણનું મંદિર હતું. ત્યાં પણ દર્શન માટે જવાનું બન્યું. મૂર્તિ સુંદર હતી. શ્રી રામકૃષ્ણ હોલની સાથે જ તે સ્થાન હતું.

આજના અંગ્રેજી પ્રવચન અંગે નીચે મુજબ પત્રિકા વહેંચાઈ હતી:

=====

BHAGWAN SRI RAMANA MAHARSHI CENTENARY COMMITTEE will celebrate the 103rd Anniversary of the great sage : SRI RAMAN MAHARSHI on SUNDAY, 2nd January 1983 from 9:30 a.m. to 1.00 p.m. at the RAMAKIRISHANA HALL, Lenasia.

A visiting sage MAHATMA YOGESHWARJI from India will speak on “The Life and Teaching of SRI RAMANA.”

MAHATMA YOGESHWARJI is an author of numerous books and has won an award For his

writings on Ramana Maharshi.

ALL WELCOME

Programme : Havan • Kirtans • Bhajans

=====

હોલ ઉપરથી ઉતારા ઉપર આવતાં માત્ર પાંચ જ મિનિટ થઈ.

આજે હજી ભોજન બનાવવાનું હતું. તેથી કપડાં બદલીને પૂ.શ્રી ને હું રસોડામાં ગયાં. મગ, ભાત ને થોડો શીરો બનાવ્યાં.

યજમાન શ્રી મગનભાઈ પણ હવે જમવાના હતાં. તેમની ભાવના એવી હતી કે અમે ભોજન કરીએ પછી જ ભોજન કરવું. તેથી તેમને પૂ.શ્રીએ પ્રથમ શીરો ને મગ પ્રસાદમાં આપ્યાં. પછી અમે અમારું ભોજન ઓરડામાં લઈ આવ્યાં. ઓરડામાં નીચે પાટલા ઉપર બેસીને અમે અમારું ભોજન લીધું. પછી જ ઘરનાં સભ્યોએ ભોજન લીધું.

સાડા ત્રણ વાગી ગયા હતા. તેથી ભોજન બાદ થોડો આરામ કર્યો.

સાંજે છ વાગ્યે ફરીથી બેઠકના ઓરડામાં પ્રશ્નોત્તરીની બેઠક હતી. બેઠકનો ઓરડો ઘણો મોટો હતો. જિજ્ઞાસુ ભાઈબહેનો આવીને બેઠેલાં હતાં.

પૂ.શ્રીએ કહ્યું કે, કાર્યક્રમ શરૂ થાય તે પહેલાં પોતે એક ભજન ગવડાવશે.

પ્રભુપ્રેમ જાગી ગયો મારા પ્રાણમાં;
પ્રેમ-પાવો વાગી ગયો મારા પ્રાણમાં ... પ્રભુપ્રેમ.
નામના જપમાં જોડાયું ચિત્તું,
જૂનું સંભળાયું સુરતાનું ગીતું;
મંગલ મૂર્તિ રમે મારા ધ્યાનમાં ... પ્રભુપ્રેમ.
રોમરોમ રંગાયાં રંગભીના રાગથી,
અંજાયો આતમ અનેરા અનુરાગથી;
હંસલો લાગી ગયો એના તાનમાં ... પ્રભુપ્રેમ.
બંધન તૂટી ગયાં સર્વ છેવટે
કંદન છૂટી ગયાં ભવને તટે;
અંતર ડૂબી ગયું રસપાનમાં ... પ્રભુપ્રેમ.
પછી, પૂ.શ્રીએ જાહેર કર્યું કે હવે જેમણે પ્રશ્નો પૂછવા હોય તે પૂછે પણ તે પહેલાં મા સર્વેશ્વરી પાસેથી એક ભજન સાંભળીએ. તેથી મારે એક ભજન ગાવું પડ્યું.
ભજન બાદ પ્રશ્નોત્તરી શરૂ થઈ.

✽ સ્થાપત્ય કન્સ્ટ્રક્શન ✽

પ્રો. મનીષ હરિભાઈ ભોજાણી,

બિલ્ડર્સ એન્ડ ડેવલપર્સ,

મધુર કોમ્પ્લેક્ષ, શનાળા રોડ, મહારાજા ટાઈલ્સ સામે,

મોરબી-૩૬૩૬૪૧.

ફોન : (ઓફિસ) ૨૨૧૩૮૧, (રહેઠાણ) ૨૩૦૨૨૨.

એકાગ્રતા અને ધ્યાન

—શ્રી સ્વામી નિખિલેશ્વરાનંદજી

ધ્યાન આપે છે આઘાતોમાં સ્વસ્થ રહેવાની શક્તિ

જીવનભરની કમાણી જે બેંકમાં મૂકી હતી અને તેના વ્યાજમાંથી પાછલી જિંદગી સારી રીતે જીવી શકાશે એવી આશા, માધુપુરા બેંક તૂટી પડતાં ભાંગી પડી અને એ આઘાત જીવનની ન શકતી એક વ્યક્તિએ આત્મહત્યા કરી લીધી. એ જ રીતે શેરબજારમાં રોકેલાં નાણાં ડૂબી જતાં પણ આત્મહત્યા કર્યાનાં ઘણાં ઉદાહરણો જોવા મળે છે. એકના એક પુત્રના મૃત્યુનો આઘાત ન જીવવાતાં પાગલ થઈ ગયાનાં ઉદાહરણો પણ મળે છે. જીવનની આવી વિષમ સ્થિતિઓમાં એ જ મનુષ્યો સ્વસ્થતાપૂર્વક ટકી શકે છે અને મુશ્કેલીઓનો હિંમતભરે સામનો કરી શકે છે, જેઓ પોતાના રોજિંદા જીવનમાં નિયમિત ધ્યાનનો અભ્યાસ કરતાં હોય કેમ કે ધ્યાનથી તેમની આંતર ચેતના જાગૃત રહે છે, વિવેકશક્તિ જાગૃત થાય છે, ઊંડી સમજ આવે છે, બાહ્ય ઘટનાઓને મૂલવવાની એક દૃષ્ટિ આવે છે અને એટલે જ જે સંજોગોમાં સામાન્ય મનુષ્યો નાસી છૂટવાનો કે આત્મહત્યાનો માર્ગ લે છે એ સંજોગોમાં ધ્યાનનો નિયમિત અભ્યાસ કરનાર મનુષ્ય સહેલાઈથી આઘાત પચાવી જાય છે અને મુશ્કેલીઓ પાર કરી જાય છે. સ્વામી વિવેકાનંદની શિષ્યા માદામ કાલ્વેનું જીવન આ અંગે પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ પૂરું પાડે છે.

ફ્રાન્સમાં માદામ કાલ્વે સુવિખ્યાત ગાયિકા હતાં. તે સમયે તેઓ શિકાગોના ઓપેરા થિયેટરમાં સંગીતનો કાર્યક્રમ આપી રહ્યાં હતાં. લોકોએ તાળીઓના ગડગડાટથી એમના સંગીતને

વધાવી લીધું. પણ કોણ જાણે કેમ તેમને હૃદયમાં બેચેની થવા લાગી. હતાશાનો ભાવ તેઓ અનુભવવા લાગ્યાં અને તેમને મનમાં થતું હતું કે કાર્યક્રમ ટૂંકાવીને જતાં રહે. પણ લોકોના દબાણથી તેમણે બધા કાર્યક્રમો પૂરા કર્યા અને એ એમનો સર્વશ્રેષ્ઠ કાર્યક્રમ રહ્યો. પછી લોકોની પ્રશંસા સાંભળવાની પરવા કર્યા વગર તેઓ ખૂબ ઝડપથી ગ્રીન રૂમમાં ચાલ્યાં ગયાં અને ત્યાં ખૂબ દુઃખદ અને આઘાતજનક સમાચાર એમની રાહ જોઈ રહ્યા હતા. એ સમાચાર હતા એમની એકની એક દીકરી, એમના જીવનનો એક માત્ર સહારો, જે સમય તેઓ પોતાના જીવનનો સર્વશ્રેષ્ઠ કાર્યક્રમ આપી રહ્યાં હતાં ત્યારે બળીને મૃત્યુ પામી હતી.

તેમના માટે આ આઘાત અસહ્ય હતો. પુત્રીનો વિયોગ તેઓ સહી શકે તેમ નહોતાં એટલે તેઓ પણ આત્મહત્યા દ્વારા પોતાનું જીવન ટૂંકાવી નાખવા વિચારી રહ્યાં હતાં. તેમની સાહેલીએ તેમને સમજાવવાનો ખૂબ પ્રયત્ન કર્યો પણ તેઓ કોઈ પણ રીતે આઘાતમાંથી બહાર નીકળી શક્યાં નહીં ત્યારે તેમની સાહેલીએ તેમને કહ્યું કે અહીં હિંદના યોગી સ્વામી વિવેકાનંદજી આવ્યા છે. તું એકવાર તેમને મળ. તને સાચી શાંતિ મળશે, પણ તેઓ એમ કરવા માટે પણ તૈયાર થયાં નહીં અને આત્મહત્યા કરવા માટે તળાવમાં પડવા માટે ગયાં. પણ આશ્ચર્યની વાત એ કે તેમણે ચાર ચાર વાર જીવનનો અંત લાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ ચારેય વખત તેમણે પોતાના મનની અર્ધચેતન અવસ્થામાં સ્વામી વિવેકાનંદના નિવાસસ્થાને જવાના રસ્તે પોતાને ઊભેલાં જોયાં એટલે દરેક વખતે તે પોતાના ઘરે પાછાં ફરતાં હતાં. ઈચ્છવા છતાં પણ આત્મહત્યા કરી શક્યાં નહીં અને પાંચમી વખત તો

તેઓ જાતે જ અજ્ઞાત રીતે સ્વામી વિવેકાનંદના નિવાસસ્થાને પહોંચી ગયા. નોકરે દરવાજો ખોલ્યો, તેઓ અંદર ગયાં અને ત્યાં દીવાનખાનામાં એક ખુરશી ઉપર બેસી પડ્યાં. થોડી જ વારમાં પાસેના ઓરડામાંથી ધીરગંભીર મધુર અવાજ સંભળાયો : ‘દીકરી, ગભરાઈશ નહીં. અંદર આવ.’ અને તેઓ યંત્રવત્ સ્વામી વિવેકાનંદના અભ્યાસખંડમાં પ્રવેશ્યાં. તેમણે સ્વામીજીને ખુરશી ઉપર બેઠેલા જોયા. ત્યાં તો સ્વામીજી ફરી બોલ્યા, ‘દીકરી, શાંત થા.’ સ્વામીજીની પ્રશાંત મુખમુદ્રા અને મધુર શબ્દોએ એમના ઉપર જાદુઈ અસર કરી. આટઆટલા દિવસોથી મનમાં રહેલાં ભય, હતાશા, અશાંતિ જાણે ક્યાંય ચાલ્યાં ગયાં અને એમને થયું કે જીવન જેવું છે. સ્વામીજીની ધ્યાનવસ્થાના પ્રભાવે એમનું ચિત્ત શાંત થઈ ગયું. અને પછી તો તેઓ પણ ધ્યાન કરવા લાગ્યાં અને ધ્યાન દ્વારા તેમણે જીવન જીવવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરી લીધી. આ રીતે ધ્યાન જીવનથી હારી ગયેલા, થાકી ગયેલા, નિરાશ થયેલા એવા મનુષ્યોને નવું જીવન બક્ષે છે. અને એમની આંતરશક્તિઓ પ્રગટ કરે છે. એટલું જ નહીં પણ ધ્યાન દ્વારા તેમને જીવનનો સાચો રાહ પણ મળે છે.

ધ્યાનથી સર્જકતા પ્રગટ થાય છે

સાવ સામાન્ય મનુષ્ય પણ જો નિયમિત ધ્યાન કરે તો તે પોતાના અંતરનાં ઊંડાણમાં રહેલી દિવ્યતાના સંપર્કમાં આવે છે અને આ દિવ્યતા જાગૃત થતાં તેને દિવ્યશક્તિઓ પ્રાપ્ત થાય છે. અનેક વૈજ્ઞાનિકોએ વિજ્ઞાનના જે મહાન સિદ્ધાંતો શોધ્યા તે તેઓએ ધ્યાનાવસ્થામાં જ શોધ્યા હતા. કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરને જેના માટે નોબેલ પુરસ્કાર મળ્યો હતો તે ગીતાંજલીનાં

ગીતો પણ ધ્યાનાવસ્થામાંથી જ પ્રગટ થયાં હતાં. ભારતમાતાનું મહાન ચિત્ર જેમણે દોર્યું તે અવનીન્દ્રનાથ ટાગોરને ભગિની નિવેદિતાએ કહ્યું હતું કે ‘ચિત્ર દોરતાં પહેલાં ધ્યાન કરો’ અને એ ધ્યાનાવસ્થામાં એમને સુંદર દૃશ્યો દેખાતાં. આ રીતે વૈજ્ઞાનિકો, કલાકારો, સાહિત્યકારો અને સાધકો બધાંને ઊંડા ધ્યાનમાંથી મહાન સર્જનની પ્રેરણા પ્રાપ્ત થાય છે.

ધ્યાનથી જીવનમાં પરિવર્તન

ધ્યાન સામાન્ય મનુષ્યને તો મહાન બનાવે છે, પણ ધ્યાન ગુંડાઓ, ડાકુઓ, લૂંટારાઓ વગેરેમાં પણ મહાન પરિવર્તન લાવે છે. અને એટલા માટે જ તો હવે જેલમાં કેદીઓ માટે પણ ધ્યાનના—વિપશ્યનાના વર્ગો શરૂ કરવામાં આવે છે અને એનાથી કેદીઓની વૃત્તિમાં ઘણું ઘણું પરિવર્તન નોંધાયેલું જોવા મળે છે. તેમની હિંસક અને લડાયક વૃત્તિઓ ધ્યાનથી શાંત બની જાય છે. આપણે પેલા લૂંટારાની સુપ્રસિદ્ધ કથા તો જાણીએ જ છીએ. જંગલમાંથી પસાર થઈ રહેલા નારદમુનિએ એ લૂંટારાને સમજાવ્યું કે લૂંટ કરવી એ પાપ છે. પણ લૂંટારો માનતો હતો કે તેનાં માતાપિતા, પત્ની, પુત્ર—બધાં માટે લૂંટ કરે છે એટલે એ પાપના ભાગીદાર સહુ કોઈ બને છે. નારદજીએ તેના પરિવારજનોને પૂછી આવવા જણાવ્યું. એ પ્રમાણે તે નારદજીને વૃક્ષના થડ સાથે બાંધીને પોતાના ઘરે પૂછવા ગયો. બધાંને પૂછ્યું. સહુએ જવાબ આપ્યો : ‘એ પાપ તું કરે છે, એમાં અમે ભાગીદાર ન બનીએ.’ લૂંટારાની આંખ ખૂલી ગઈ. નારદજી પાસે આવીને તેમના પગમાં પડી તીવ્ર પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો. નારદજીએ તેને ભગવાનનું ધ્યાન કરવાનું કહ્યું. મંત્ર આપ્યો. એ

લૂંટારો રાત-દિવસ ભગવાનના ધ્યાનમાં મગ્ન બની ગયો. એટલા ઊંડા ધ્યાનમાં લીન થઈ ગયો કે તેના શરીરની આજુબાજુ ઊંધઈના રાફડા લાગી ગયા. તેને આજુબાજુનું કંઈ ભાન ન રહ્યું. વરસો સુધી આ રીતે તપશ્ચર્યા કર્યા બાદ આકાશવાણી તેણે સાંભળી, ‘હે ઋષિ, જાગો, હવે તમે લૂંટારા નથી રહ્યા. ઊંધઈના રાફડા એટલે કે વાલ્મિકીમાંથી તમારો જન્મ થયો છે, એટલે તમે હવે ઋષિ વાલ્મિકી ગણાશો.’ આપણે જાણીએ છીએ કે ઋષિ વાલ્મિકી કેટલા મહાન હતા. તેમણે રામાયણની રચના કરી. લૂંટારાને પણ ઋષિમાં પરિવર્તન કરવાની પ્રબળ શક્તિ ધ્યાનમાં રહેલી છે.

ધ્યાનથી મન હરારાત્મક બને છે. તેની બધી નકારાત્મક વૃત્તિઓ ધ્યાનના પ્રભાવથી ખરી પડે છે અને મન શુદ્ધ થતાં માનસિક સ્વાસ્થ્ય પણ ઉત્તમ બને છે. ધ્યાન દ્વારા જ મનુષ્ય પોતાની પ્રકૃતિ ઉપર વિજય મેળવી શકે છે. જેણે પોતાના બેકાબૂ મન અને બંડખોર પ્રકૃતિ ઉપર વિજય મેળવી લીધો છે, એ વિશ્વવિજયી સમ્રાટ કરતાં પણ મોટો સમ્રાટ ગણાય.

વિજય કનેરીયા : ૯૮૨૪૨૧૫૨૬૭, સ્મિતાબહેન : ૯૪૨૮૧૫૬૫૨૩

દાશ®

મગફળી, તલ, ટોપરા, દાળીયાની ચીકી

★ કનેરીયા એન્જનીયરીંગ વર્ક્સ ★

ભક્તિનગર, રેલ્વે સ્ટેશન ચોક, રાજકોટ-૩૬૦૦૦૨

નૂતનવર્ષનો સંદેશ ૨૦૧૭

—મા સર્વેશ્વરી

★ પ્રભુના આશીર્વાદ અને કૃપાથી આપણું જીવન ચાલી રહ્યું છે.

★ પરમાત્માએ આપેલા પ્રત્યેક શ્વાસને નામથી મઠી લેવાના છે.

★ આપણને આ માનવદેહ આપ્યો છે તો ક્યાંય પ્રભુએ એવું લેબલ નથી માર્યું કે આ મારું સર્જન છે, કે મારા શ્વાસે એ ચાલી રહ્યું છે !

★ માનવદેહ ધરીને પ્રભુએ વિશ્વાસ મૂક્યો છે કે આ મારા સંતાનો ખૂબ સમજુ અને ડાહ્યા છે.

★ એમને યાદ કરાવવાની જરૂર નથી કે એ સર્જન મારું છે.

★ મને જપશે જ, ને મને નમશે જ. મને સ્મરણમાં રાખશે જ.

★ તો નવાવરસે પ્રભુની આ અપેક્ષા યથાશક્તિ આપણે પૂર્ણ કરવાની છે.

★ એટલે જ તો પ્રણામ છે, એટલે જ મંત્રજપની બેઠક છે, એટલે જ મૌનએકાંતની યોજના છે.

★ આ નવા વરસે પ્રભુ પાસે માંગીએ આજે અમારા વચ્ચે નવા છે તો અમારું મન પણ નવું કરી દો.

★ નવા જ મન સાથે સત્કર્મ કરવાની વેરઝેર બાળવાની સ્મરણ સાધના વધારવાની, કોઈકને સહાયક થવાની શક્તિ માંગી લઈએ.

★ પ્રભુ પાસે માંગી લઈએ કે હે પ્રભુ, આજથી શરૂ થતું નવું વરસ સર્વ પ્રકારની શાંતિ ધરનારું બની રહો, આનંદ અને પ્રસન્નતાથી છલકાતું રહો.

★ હે પ્રભુ, અમારા મુખ ઉપરનું સ્મિત સાચવી લેવાની આપને પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

★ આપે અમારા ઘણાં કાર્યો કર્યા છે.

★ આ વરસે પણ અમને આપનું સેવક સખાનું સ્વરૂપનું દર્શન મળતું રહે.

★ પ્રભુને મિત્ર માનો તો તે મિત્ર બનશે.

★ માતા માનો-પરમમાતા માનો તો માતા મળશે.

★ પ્રભુ પાસે જીવનમંચના અભિનયના બધા જ વસ્ત્રો છે.

★ પિતા માનશો તો પીતાંબર-વાઘાંબર સજીને પડખે ઊભા રહેશે.

★ માતા માનો તો શ્રીઅંકે રમાડવા માંડશે.

★ મિત્ર માનો તો હાથમાં હાથ મિલાવી ખભો થાબડતા ઊભા હશે.

★ જેને જે રીતે, જે ભાવે યાદ કરવા હોય તે કરી લો.

★ તેડી લો પ્રભુને.

★ સંસારી સ્વજનોને તેડો તો તેમને બસ કે ગાડી પકડીને આવતાં વાર લાગશે.

★ આ તો સ્મરણ કરતાં સામે જ મળશે.

★ એ કદી બહાના કાઢીને છટકતો નથી.

★ એવા એ પરમશક્તિશાળી સ્વજનની છત્રછાયામાં આ મા તો જીવી રહ્યા છે.

★ સાદ કરે ને દોડી આવું-તેની પણ રાહ જોતાં નથી.

★ આ બધી અનુભવેલી વાતો સાંભળી સાંભળીને પોકારવા માંડવાનું છે.

★ “પોકારો તો પડખે, ને સાદ કરો તો સામે”

★ નવા વરસે નવા નવા પ્રાર્થનાના, મંત્રજપના નિયમો લઈને એને સન્મુખ કરવા મથીએ.

★ આજે મનથી નક્કી કરીએ, જ્યાં પણ પ્રભુએ મૂક્યા છે. ત્યાં આસપાસના સૌને પ્રેમથી જીતી લઈએ. વેરઝેરને વાળીને પરમાત્માના પવિત્ર સંદેશને ઝીલી લઈએ.

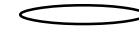
★ “સારું સારું માંગી લઈએ, સારા સારા બની જઈએ.”

★ ભગવાનને પ્રિય બની જઈએ.

★ “આશીર્વાદ”

★ મા—નવા વરસે સૌનું મંગલ થાઓ, કલ્યાણ થાઓ, શાંતિ મળો.

★ નૂતન વર્ષ સૌ નિત્યનૂતન બનીએ જૂના રાગદ્વેષને ખંખેરીને પ્રેમ અને ક્ષમાના શસ્ત્રથી સજ્જ થઈએ.

રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસના ઋષિપુત્રોના માતાની ચિર વિદાય

—તંત્રી

પૂ.મહાત્મા શ્રી યોગેશ્વરજીની સૂચના મુજબ અધ્યાત્મ માસિકનો પ્રારંભ એક ઓક્ટોબર ૧૯૭૮માં થયો. પહેલા એક વર્ષનું છાપકામ સરસ્વતી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસના માલિક શ્રી શાંતિભાઈ શાહની દોરવણી નીચે શરૂ થયું. તે પછી એક ઓક્ટોબર ૧૯૭૯ થી આજદિન સુધી રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ જ અધ્યાત્મ છાપવાના તેમજ પ્રકાશનના કામકાજમાં મદદ કરી રહ્યું છે.

પૂ.શ્રી ભાવનગર પધાર્યા ત્યારે રાધેશ્યામ પ્રેસના શ્રી રજનીભાઈ તેમજ હિતેષભાઈ પૂ.શ્રીને મળવા આવ્યા. આ બંને ભાઈઓની પૂ.શ્રીએ વાત સાંભળી. તેઓએ અવિવાહિત રહીને તેમના ગુરુ પૂ.શ્રીનથુરામ શર્માના કાર્યની સેવા કરવાનો સંકલ્પ કરેલો. શ્રીનથુરામ શર્મા ઉચ્ચ કોટિના મહાપુરુષ હતા. તેઓએ ઘણાં પુસ્તકો લખ્યાં છે. તે બધાંનું પ્રકાશન રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસે જ કર્યું છે. અને ખૂબ જ ઓછી કિંમતે આ ધાર્મિક પુસ્તકો આજે પણ આપે છે. તે ઉપરાંત ‘આનંદ આશ્રમ’ માસિકનું પ્રકાશન ઘણા વર્ષો સુધી ગુરુનું જ કાર્ય છે તેમ માની સંભાળ્યું હતું. પૂ.શ્રી યોગેશ્વરજીએ તેથી જ આ ભાઈઓને કહ્યું હતું. ‘અરે ! આજના યુગમાં તમે તો ઋષિપુત્રો છો !’

છેલ્લા આડત્રીસ વરસથી આ ઋષિપુત્રો અધ્યાત્મ માસિક છાપવાના તેમજ પ્રકાશન કાર્યમાં મદદ કરી રહ્યા છે. આ પુત્રોની માતા શ્રી મનહરબેન તેમજ પિતા શ્રી મગનભાઈના

સહકાર વગર આ કામ કદી શક્ય બન્યું ન હોત. તેઓ હંમેશા તેમના પુત્રોના કાર્યમાં મદદ કરતા. છપાઈના ભાવ આસમાને પહોંચ્યા હોવા છતાં સર્વમંગલ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ અધ્યાત્મ માસિક માત્ર વાર્ષિક રૂ. ૨૫/-ના લવાજમથી અત્યાર સુધી આપવા શક્તિમાન બન્યું છે.

આ ઋષિપુત્રોની માતા સ્વ.મનહરબેનને છેલ્લા છ મહિનાથી અગ્નનળીનું કેન્સર થયું હતું. આ કેન્સરના ઉપચાર માટે અથાગ પ્રયત્નો કરવા છતાં તેઓ સાજા ન થઈ શક્યા અને રજી ઓક્ટોબર, ૨૦૧૭ના રોજ તેઓએ ખૂબ જ શાંતિથી, પ્રભુ સ્મરણ કરતાં કરતાં પોતાની જીવનલીલા સંકેલી લીધી. આવા સુંદર, ચારિત્ર્યવાન પુત્રોની સમાજને ભેટ ધરી, પોતાનું યુગકાર્ય પૂરું કરી આ દુનિયામાંથી વિદાય લઈ લીધી.

તેમના પુત્ર શ્રી ભૂપેન્દ્રભાઈ તેમજ તેમના પરિવારના બધા જ સભ્યો અધ્યાત્મના દરેક કામમાં સહકાર ધરી રહ્યા છે. એટલે જાણે એવું લાગે કે આ પરિવાર અધ્યાત્મને મદદરૂપ થવા માટે જ સર્જાયો છે. તેમની માતાની શાંતિપૂર્ણ વિદાય બધા જ પુત્રોને સાલે તે સ્વાભાવિક છે.

આ ઋષિપુત્રોને પોતાની માતાની પડેલી ખોટ બદલ યોગેશ્વર પરિવાર સહાનુભૂતિ અભિવ્યક્ત કરે છે અને ગુરુદેવ શ્રી નથુરામ શર્મા, ગુરુદેવ શ્રી યોગેશ્વરજી તેમજ શ્રી મા સર્વેશ્વરી તેમની મરણોત્તર ગતિમાં સર્વપ્રકારે મંગલ કરે તેવી પ્રાર્થના કરે છે.

ધન્ય છે આ માતાને જેણે આવા ધર્મનિષ્ઠ અને ચારિત્ર્યશીલ સંતાનો સમાજને ભેટ ધર્યાં.

વંદન હજો

—મા સર્વેશ્વરી

વંદન હજો શ્રી ચરણમાં,
પરબ્રહ્મ હે પરમાત્મા. (૨)
આ જીવનના પ્રત્યેક દ્વારને,
હરિ ભણી ઉઘાડજો.
મારી બધી ચિંતા હરીને,
ચિત્ત ચરણે ઠારજો. (૨) વંદન
વંદન હજો
આ જીવનના સંતાપમાં,
તમે છત્ર બનીને પધારજો.
સુખ, શાંતિ ને આનંદના,
ભંડાર આપ ઉઘાડજો. (૨) વંદન
વંદન હજો
વિપત્તિની નાજુક પળોમાં,
માનું વ્હાલ વહાવજો.
વિષયો તણા વંટોળમાં,
અમને સદા ઉગારજો. (૨) વંદન
વંદન હજો

સૌને હરિ સંભાળજો,
આશિષ સૌની અપાવજો.
આ જીવનની સઘળી ગૂંચોને,
આવી આપ ઉકેલજો. (૨) વંદન
વંદન હજો
નિત્ય કૃપા વરસાવજો ને,
શાંતિ સાચી આપજો.
વરદ હસ્તે વધાવી લેજો,
સાથે રહેવા આવજો. (૨) વંદન
વંદન હજો
સર્વેશ્વરી કર જોડીને,
વિનવે છે હે હરિ આપને.
હસતા હસાવતા રાખજો ને,
સૌને ચરણે રમાડજો. (૨) વંદન
વંદન હજો
(૨૬/૦૫/૨૦૧૭ યાત્રામાં)

વિરાટનાં દર્શન

—દેવાંગ દેસાઈ-યુએસએ

વરમોન્ટની શિબીર પછી પૂ.મા થી છૂટા પડીને ફરી આ ન્યુયોર્ક રાજ્યના બેથેલ-વ્હાઈટ લેક (BETHEL WOODS-WHITE LAKE) વિસ્તારમાં પૂ.માના દર્શન લભ્ય થયા છે. નવરાત્રી પૂ.માના સાંનિધ્યમાં ઉજવાય એથી વધારે સૌભાગ્યની આપણે શું આશા રાખી શકીએ. હજી ગઈકાલે જ તો પૂ.માએ આ સરોવર પાસેના સુંદર ઘરમાં આગમન કર્યું અને જાણે હું જન્મોથી એમનાથી છૂટો પડ્યો જ ના હોઉં એવી ગાઢ અનુભૂતિ મનમાં થઈ રહી. કેમ પૂ.માને મળવાનું, દર્શન પામવાનું કે એમના સાંનિધ્યમાં રહેવાનું આટલું ગમતું હશે ? શું એમને પણ અમને મળવાનું ગમતું હશે ? આવા જ કંઈ કેટલાય પ્રશ્નો મન પૂછે છે. પૂ.મા અને પ્રભુ આપણને શું સમજાવવાના પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે ? એમની શું મથામણ હશે આપણામાં બદલાવાની કે શું પીરસી દઉં આ જીવને જેથી એનો દ્રષ્ટિકોણ જીવન માટેનો બદલી શકાય ? શું આપણે એમના આવા નિર્મલ પ્રેમના લાયક ખરા ? પ્રશ્નો ઉઠે અને મનઅંતરને વલોવે એ ખૂબ જરૂરી છે અને એટલે જ આજે ફરી થોડા કલાક એકાંત મૌનનો પ્રયોગ કરવાની પ્રેરણા પૂજ્ય મા એ કરી. અંતરમનની સાથે થોડી ગુફ્તગુ કરી લેવાનો પ્રયાસ થયો અને પ્રશ્નો પૂછવા માટે સાથે પૂ.મા કે પ્રભુ હોવા જોઈએ એ પણ ક્યાં જરૂરી છે. એકવાર આપણા મનનો તાર જો પોતાની જાત સાથે બંધાય તો પૂ.મા અને પૂ.પ્રભુ આપણને દોરવા અંતરના ઉંડાણમાંથી આવા અગણિત પ્રશ્નોના જવાબો આપતા હોય છે.

અને સાચું પૂછો તો આપણે જ્યારે એકાંતમાં પોતાનું વિશ્લેષણ કે મનોમંથન કરીએ, ત્યારે પોતાને ઉકેલવા જતા આપણને મા જ સમજાય છે. પૂ.મા એ કરેલી ટકોરો, પૂ.માનો વ્યવહાર, કે “શ્રી હરિની શબ્દયાત્રા”માં વંચાવેલા શબ્દો જાણે જીવંત બની, પહેલીવાર સમજાય છે. પૂ.મા એ લખેલ કોઈક પદની લીટી જાણે કોઈ ફૂલની કળી ખીલતી હોય તેમ નજર સામે ખુલીને ફોરમ વેરી જાય છે.

અને હું કોઈકને પૂછું તો કોને પૂછું કે આ મા છે કોણ ? બીજાના દ્રષ્ટિકોણ મને કામ પણ કેવી રીતે લાગી શકે ? મનનાં મધુવનમાં પ્રેમથી પોકારીશું તો જ પૂ.મા માધવરૂપ ધારણ કરી સામા મળશે. હે મા ધન્યવાદ કે તમે અમને અમારી જ મિત્રતા કરાવી, અને અમારી સાચી ઓળખાણ કરાવી રહ્યા છો.

આજના જ એકાંતની વાત કરું તો એક વાત સમજાય ને ઉકલીને સામે આવી કે CONCENTRATE કર, FOCUS કર-એટલે કે તારું પૂરે પૂરું ધ્યાન આપ. અને મેં પણ કેટલીય વાર મારા દીકરાને કહ્યું છે કે તારું FOCUS ક્યાં છે ? TRY TO CONCENTRATE -જરા ધ્યાન આપીને સંગીત શીખ કે ધ્યાન આપીને ભણવા બેસ કે સ્વીર્મીંગમાં CONCENTRATE કર-પણ મને કદીયે એ વિચાર ના આવ્યો કે મેં એને ફોકસ કરવા તો કહ્યું પણ ફોકસ કે ધ્યાન કેવી રીતે કરવું ? એ તો શીખવ્યું જ નહીં. અને મને જે પણ કહેતા કે તું ફોકસ કરે તો જીવનમાં ઘણું બધું કરી શકે તો જીવનમાં એમણે પણ એ “ફોકસ” કરવું કઈ રીતે તે તો શીખવ્યું જ નહીં. કદાચ પાયાની વાત એ છે કે આપણે કોઈને જો કશુંક કરવા કહીએ તો એના માટે શું કરવું જોઈએ એની તાલીમ પણ આપવી જોઈએ. નહીં તો-ધ્યાન, ફોકસ,

concentrate એ બધા ફક્ત શબ્દો જ બની રહે.

પૂ.મા આપણને બાહ્ય જીવનના અંચળા દૂર કેવી રીતે કરવા, કે પછી પોતાના જીવનનું ધ્યેય શું હોવું જોઈએ, તો પરિવારમાં હોય કે ધંધો, એમાં પ્રામાણિકતાથી પ્રેમભર્યું વર્તન કેવી રીતે રાખવું જોઈએ એની શીખ સતત ધરતા રહે છે. સાથે સાથે પરિવાર હોય કે મિત્રો એમાં એક લક્ષ્મણરેખા દોરી વિનયપૂર્વકનો વ્યવહાર કેવી રીતે કરવો જોઈએ એનું પણ આદર્શ ઘડતર કરતા રહે છે. તો ક્યારેક મુક્ત મન રાખી નિસર્ગમાં પૂ.પ્રભુની કૃપાને, પૂ.પ્રભુને કેવી રીતે નિરખવા જોઈએ એનું વાંચન એમના શ્રી હરિની શબ્દયાત્રા વડે ધરે છે, અને અત્યંત સુંદર પદો રચી એમના અને પૂ.પ્રભુની લીલાના દર્શન કરાવતા રહે છે.

પરંતુ આજે પૂ.માના આ ઘડતરનું એક મોટું પાસું મને દેખાયું કે સતત પોતાના નિયમોમાં અટલ રહી, આપણને પૂ.મા શીખવે છે કે જીવનમાં મૌન રાખી જોઈએ, એકાંતમાં પોતાની સાથે વાત કરી જોઈએ, જો મન આમ થી તેમ કૂદકા મારે તો એને પ્રણામની દોરી કે માળા ને જપની દોરીથી બાંધી-મનને સશક્ત બનાવવું જોઈએ. મન સ્થિર કેમ કરવું, ધ્યાન કેવી રીતે કરવું એના વિષયો પર પૂ.મા સતત વાત કરતા હોય છે. પણ આ બધું જ શેના માટે પૂ.મા કરી રહ્યા છે તે આજે સમજાયું કે ફક્ત “ફોકસ” પર એવું મા નથી કહી રહ્યા પણ આચરણ દ્વારા શીખવાડી રહ્યા છે. પોતે એકાંત મૌનમાં રહી આજે મને શીખ આપી રહ્યા છે કે એક દિવસ થોડા કલાક પોતાને એકાંતમાં રાખી જો તો ખરો ! concentration એની મેળે આવશે. આજના મારા એકાંત મૌનની આ પ્રસાદી છે અને મને ખાત્રી છે

કે હવેથી હું મારા દીકરાને કે બીજા સ્નેહીને કે ધંધામાં-ફક્ત ફોકસ કરો, concentrate કરો એવું ભાષણ નહીં આપું પણ એમને મારા વર્તનથી અને સમજાવીને ધ્યાન વધારવાની તાલીમ આપીશ અને સાથે સતત હું પણ આ તાલીમ કેળવીશ.

પૂ.મા આવા બદલતા સમયમાં અને આ મોબાઈલ, ફેસબુક અને ઓનલાઈન મિડિયાની દુનિયામાં જ્યાં information નો overflow એટલે કે જરૂરી કે બિનજરૂરી વિગત, વાર્તા અને વાતોનો અતિરેક છે, એવામાં આપણા જેવા થોડા જીવોને ઉગારવાના ભગીરથ પ્રયાસો કરી રહ્યા છે. આજના આ બુદ્ધિવાદી યુગમાં આપણે પોતાને આધ્યાત્મિકવાદી નથી બનાવી શકતા કે નથી પૂરા ધાર્મિક રાખી શકતા અને પોતે જ પોતાના જીવનને ઘર, કામ, મિત્રો, સમાજમાં વ્યસ્ત રાખી જીવનને ખૂબ કોમ્પ્લેક્સ (complex) બનાવી રહ્યા છીએ.

આપણે મંદિરમાં જઈ દુર્ગા-મા કે અંબા મા નું સ્વરૂપ જોઈ પ્રણામ કરીએ છીએ. અને નવરાત્રિમાં સંગીતની ધામધૂમમાં ગરબે પણ ધૂમીએ છીએ. પણ શું કોઈને એમ વિશ્વાસથી કહી શકીએ કે કોઈએ સાચા અંબા મા કે દુર્ગા મા ને જોયા હશે? અષ્ટભુજા વાળા મા તે સાચી દુનિયામાં કાંઈ હોતા હશે? કે પછી એ ફક્ત ઋષિમુનિ અને ચિત્રકારોની એવી imagination કે ધારણા જ હશે? સાચું પૂછો તો મારા જેવા કોઈને અષ્ટભુજાવાળા મા તસ્વીર કે સ્વરૂપમાં જોઈને અતિશયોક્તિ પણ લાગતી જ હશે. મુખ્ય કારણ એ કે બુદ્ધિવાદ આ વાતનો વિરોધ કરે છે. મને જ્યારે કોઈક એમ કહે કે “મને તો અષ્ટભૂજાળી અંબા મા ના સાક્ષાત દર્શન થયા છે” કે “મને સ્વપ્નમાં આવીને દર્શન આપ્યા” તો માનવું જરા મુશ્કેલ લાગે.

પણ દરેક વ્યક્તિના ભાવનો પ્રશ્ન છે. કોઈકને ભાવાવેશમાં જે દર્શન થયા એ એમની અનુભૂતિ છે. એમાં સાચા જુઠાનો પ્રશ્ન કે વાહિયત હોવાનો પ્રશ્ન છે જ નહીં. જેમ એક માતાને પોતાના બાળક માં કૃષ્ણના દર્શન થાય એ માતાની અનુભૂતિનો પ્રશ્ન છે તો કેક અંશે એવું જ.

પરંતુ એક બુદ્ધિવાદી તરીકે સમીકરણ માંડું અને સમજવાના પ્રયત્ન કરું તો શું પૂ.મા એ આજના સમયના અષ્ટભુજાવાળા મા નથી? એમના આઠ હાથ દેખાતા ભલે ના હોય પણ આજના સમયના મોડર્ન શસ્ત્રો ધારણ કરી પૂ.મા આપણામાં રહેલા અસુરી તત્ત્વોનો સતત વિનાશ કરતા જ હોય છે. શું ખબર કદાચ આવા જ કોઈ વીર નારી સંત કે ગુરુ નું ચિત્ર સદીઓ પહેલા અંબા મા તરીકે વર્ણવાયું હશે કે દોરાયું હશે.

વિચારી ને જુઓ...કે આપણે કોઈક પ્રખ્યાત ચિત્રકાર ને પૂજ્ય મા નું જ ચિત્ર બનાવવા કહીએ જેમાં એમના બધા જ ગુણ અને પૂજ્ય મા ના કાર્ય વિસ્તારને આલેખવાનું કહેવામાં આવે-જેથી એક પણ શબ્દનું વર્ણન વાંચ્યા વગર પણ માને થોડાઘણા જાણી શકાય. જેમ કહેવાય છે ને કે એક ચિત્ર હજાર શબ્દોની ગરજ પૂરી પાડે છે તેવી જ રીતે..તો એ ચિત્રકાર પૂજ્ય મા ને કેવી રીતે સ્વરૂપ માં આલેખશે..જરા વિચારી તો જુઓ..એ કદાચ પૂ.માના કરોડો જપને અદ્ભૂત આભૂષણોરૂપે ધરશે કે એમના હજારો પ્રણામને ઝગમગ થતા અલૌકિક વસ્ત્રોરૂપે બનાવશે કે પછી નિર્જળાના હજારો પ્રતોને કવચ કુંડળો સાથે સરખાવશે અને સાથે આપણામાં રહેલા આસુરી તત્ત્વોને મારવા માટેના કલયુગના શસ્ત્રો જેવા કે એક હાથમાં મૌનની

ઢાલ, તો બીજામાં તલવાર સમી લેખિની, ત્રીજામાં અસંખ્ય માર્મિક પદોના તીર, તો ચોથા માં 'શ્રી હરિની શબ્દયાત્રા', પાચમાં માં 'યોગેશ્વર કથામૃત' અને છઠ્ઠા હાથમાં 'પડદા ઓથે પ્રભુ'ના તેજસ્વી વ્રજ જેવા પુસ્તકો બનાવશે તો એક વરદહસ્ત સદા પ્રેમ થી આશીર્વાદ આપતો અને આઠમો હાથ બધા ને સહિષ્ણુતાના કમળથી આવકારતો આલેખશે...અરે...સાથે પ્રેમ અને ક્ષમાથી એમના મુખના રૂપ ને મઢશે તો ધ્યાન અને યોગના ઝાંઝર પૂજ્ય મા ના કોમળ ચરણોમાં પહેરાવશે..હવે કહો કે શું બે હાથવાળા મનુષ્યના બસની વાત છે આ બધા જ લક્ષણો ધરાવવાની ?

આપણને ફક્ત પૂ.માના વરદ હસ્ત અને લેખિની વાળા હાથ દેખાતા હોય છે પણ જેમ નસીબવાળા કોઈ ચિત્રકારને આ બધા શસ્ત્રો અને અલંકારો સાથે પૂ.માના શણગાર સજેલા અને અષ્ટભુજાવાળા તેજસ્વી દર્શન થઈ શકે એમાં કોઈ મતભેદ નથી.

આપણે પણ પુરાણોને ભૂલી, કોઈ દેવી દેવતાના ચિત્રોના રૂપને ભૂલી જો મન અને બુદ્ધિનો સદુપયોગ કરી આ માનસિક ચિત્ર જો પૂ.માનું દોરીએ તો શું આવું જ કંઈ દર્શન ના થઈ શકે ? શું જગદ્બાને મળવા કે દર્શન કરવા મંદિરોમાં જ આંટા મારવા પડશે ? જે સામે છે એની પ્રતિષ્ઠા પણ જો મન અંતરથી કરીશું અને અંતરમાનસની દૃષ્ટિ ખોલીશું તો પૂ.માનું આ સ્વરૂપ ખૂબ જ logical લાગે અને વહાલું પણ લાગે. એટલે કે ૨૧ મી સદીમાં વાસ્તવિક લાગે, મનને એક સત્યની જેમ સમજાય એવું તારણ કાઢી શકાશે.

આજે લખવા બેઠો ત્યારે ખરેખર આવા કોઈ વિચારો મનમાં ન હતા કે શું લખાશે કે ના પૂ.માના આવા સ્વરૂપ વિષેની કોઈ બૌદ્ધિક વિચારધારા. પણ થેંક્યુ મા કે તમે મને આજે એકાંતમાં રહેવા પ્રેર્યો તો આ લખતા લખતા હું અક્ષરોથી આપની અર્ચના કરી શક્યો. આ નવો જ દૃષ્ટિકોણ આપવા બદલ ખૂબ ખૂબ ધન્યવાદ. આવી જ કૃપાદૃષ્ટિ વરસાવતા રહેજો અને અમને આપનું સાંનિધ્ય સુખ આપતા રહેજો એવી પ્રાર્થના છે. આપ સતત ખૂબ સરળતાથી સમજાય એવા મૌન, જપ, પ્રણામ અને ધ્યાન જેવા શસ્ત્રોને ચલાવવાની તાલીમ અમને આપી રહ્યા છો. આપના સાંનિધ્યમાં રાખી અમને આચરણ વડે આ જીવનપાઠ શીખવી રહ્યા છો.-બસ આ સમજવાની અમને પ્રેરણા અને શક્તિ આપો.-અમને એવું "Focus (ફોકસ)" આપો.

આપના શ્રી ચરણે આપના બાળકનાં લાખો પ્રણામ
દેવાંગ

❀ સંદીપ વેલ્ડીંગ વર્ક્સ ❀

શ્રીલ, દરવાજા, તેમ જ મેઈન ગેટના સ્પેશ્યાલીસ્ટ

તેમ જ

દરેક જાતનું રીપેરીંગ કામ કરનાર.

મોદી બંગલા, ઉમરા જકાત નાકા પાસે, સુરત-૩૯૫૦૦૭

પ્રાર્થનાના લાભ

—યોગેશ્વરજી

પ્રત્યેક વસ્તુનો આધાર અથવા લાભ લાભાલાભનો વિચાર કરીને લેવામાં આવે છે. એને લીધે પોતાને કોઈક લાભ થશે કે નહીં, અને થશે તો કેવો ને કેટલો થશે એ પહેલાં જ જોવાય છે. એટલે પ્રાર્થના વિશે પણ એવી જિજ્ઞાસા જાગે એ સ્વાભાવિક છે. માનવ સ્વાભાવિક રીતે જ ગણતરી કરવાની વૃત્તિ અથવા પ્રકૃતિવાળો હોવાથી એ બાબતમાં પણ ગણતરી કરવાનો જ. એ વૃત્તિ તથા પ્રકૃતિનો અનાદર કરવાની ઈચ્છા આપણે નથી રાખતા કારણ કે એ વૃત્તિ તથા પ્રકૃતિ હાનિકારક નથી.

પ્રાર્થનાનો તાત્કાલિક લાભ તો એ છે કે એનાથી માનવને અલ્પ અથવા અધિક પ્રમાણમાં માનસિક રાહત મળે છે. પ્રાર્થના કરવાની શરૂઆત કરવામાં આવે છે કે તરત જ રહ્યોસહ્યો માનસિક ઉશ્કેરાટ શમી જાય છે, જ્ઞાનતંતુ શાંત થાય છે, ચિંતા-વ્યગ્રતા-ભીતિની ભાવના, અશાંતિ અને અસહાયતાનો અંત આવે છે, અને મનમાં અવનવી આશા, ઉત્સાહવૃત્તિ તથા ચેતના ફરી વળે છે. એવું અનુભવાય છે કે જીવનની યાત્રામાં પોતે એકલો નથી. પોતાને સર્વશક્તિમાન પરમાત્માનું આલંબન મળેલું છે. એમની મદદ એને આઠે પહોર મળી શકે તેમ છે. એમની આગળ અહર્નિશ આત્મનિવેદન કરીને એ પોતાના મનને હળવું કરી શકે છે. પ્રાર્થનાના રૂપમાં એને એક એવી બારી મળી છે જે દ્વારા એ પોતાની હવાને બહાર કાઢી શકે છે ને બીજી નવી નવજીવનપ્રદાયક શક્તિસંચારક સમીરણહરીને લઈ શકે છે.

પ્રાર્થનાનો એ લાભ કાંઈ નાનોસરખો ને નગણ્ય નથી. એ લાભ તરત જ મળે છે. પ્રાર્થના પૂરી થાય છે તે પછી પણ મન એક પ્રકારની ઊંડી અસાધારણ રાહતનો અનુભવ કરે છે. મન પરનો બોજ ઊતરી જાય છે. મન મોટે ભાગે ચિંતામુક્ત બને છે. તાપે તપેલો પ્રવાસી જેમ સરિતામાં સ્નાન કરીને શીતળતાને ધારણ કરે છે તેમ પ્રાર્થનાની પૂર્ણાહુતિ પછી માનવનો સંતપ્ત અંતરાત્મા શાંત બને છે. એને અવનવી હૂંફ મળે છે. એના અંતરની સિતારી અભિનવ સારગમ્બિત સંગીત ધારણ કરે છે.

પ્રાર્થનાનો સાચો લાભ મનની શાંતિનો, માનસિક પ્રસન્નતાનો, નમ્રતાનો, પરમાત્માની સાથેના આત્મિક અનુસંધાનનો, પરમાત્માની કૃપાનો, નિર્ભળતાનો, સમર્પણભાવનો તથા શ્રદ્ધાભક્તિની પ્રાપ્તિ અથવા અભિવૃદ્ધિનો છે. સંક્ષેપમાં કહેવું હોય તો કહી શકાય કે આત્મોન્નતિનો લાભ વાસ્તવિક લાભ છે અને એ જ મેળવવા જેવો છે. સાધકે એ અગત્યના લાભને મેળવવાનું ખાસ ધ્યાન રાખવું જોઈએ. એ આત્મલાભને મેળવવામાં એનું શ્રેય સમાયેલું છે. બીજા ભૌતિક કે લૌકિક લાભોને મેળવવાની મોહિનીને લીધે એ વાત ગૌણ બની જવી ના જોઈએ. ભુલાવી પણ ના જોઈએ.

નોકરી

પ્રાર્થનાના અન્ય લૌકિક લાભો કેટલીકવાર ધાર્યા પ્રમાણે જલદી દેખાય છે તો કેટલીકવાર જલદી નથી પણ દેખાતા. માનવજીવનમાં કશું પણ એકાએક નથી થતું. જે કાંઈક એકાએક થતું દેખાય છે એની પાછળ પણ કર્મનો અચળ ચોક્કસ કાનૂન તો કામ કરતો જ હોય છે. એ કાનૂનની કોઈને ખબર પડે કે ના પડે એ વાત જુદી છે. એને લીધે લૌકિક લાભોની પ્રાપ્તિમાં ઓછોવત્તો વિલંબ થયા કરે છે. તોપણ પ્રાર્થના કરનારે નિરાશ

બનીને પુરુષાર્થનો પરિત્યાગ નથી કરવાનો.

પ્રાર્થના દ્વારા થતા વિવિધ લાભોને લક્ષમાં લેવા જેવા છે એમની ઝાંખીથી પ્રાર્થનાની અસરકારકતાનો ખ્યાલ આવે છે.

એક ભાઈ પોતાના પત્રમાં લખે છે.

‘છેલ્લા કેટલાય વખતથી અવારનવાર પ્રયત્નો કરવા છતાં મને નોકરી નહોતી મળતી. એક તરફ લગ્નજીવનની જવાબદારી અને બીજી તરફ બેકારી. જીવનને ચલાવવાનું કપરું હતું. કોઈવાર તો ભયંકર નિરાશા ઘેરી વળતી અને આપઘાતનો વિચાર પણ આવી જતો. મારા મિત્રના આગ્રહથી તે દિવસે ઈચ્છા નહોતી તો પણ તમારા પ્રવચનમાં આવ્યો. તે દિવસે પ્રાર્થના પરનું પ્રવચન સાંભળીને મને પ્રાર્થના માટે પ્રેમ થયો.’

તે દિવસથી મેં ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરવા માંડી. જ્યારે પણ વખત મળતો ત્યારે તે વખત કાઢીને હું વધારે ને વધારે પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. મેં ઈશ્વરની વિશેષ મદદ માગી.

એક અઠવાડિયામાં તો મારા જીવનમાં પ્રકાશનું કિરણ ફૂટ્યું. વર્તનમાનપત્રમાં નોકરીની એક જાહેરાત તરફ મારું ધ્યાન ગયું. એ જાહેરાતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે હું અરજી લઈને રૂબરૂ મળ્યો. ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરતાં કરતાં જ મેં ઈન્ટરવ્યૂ આપ્યો, અને મારી તરત જ પસંદગી થઈ. દિવસોની બેકારી પછી મને નોકરી મળી ગઈ. મારા જીવનમાં નવું જોમ આવ્યું, નવું પરિવર્તન પેદા થયું. હું મોટા સંકટમાંથી બચી ગયો.

ઈશ્વર પ્રત્યેની મારી શ્રદ્ધાભક્તિ વધી ગઈ. મારા પ્રાર્થના પ્રેમમાં પણ વધારો થયો. નોકરી મળ્યા પછી પણ મેં પ્રાર્થનાની પ્રીતિ તથા પ્રવૃત્તિને ના છોડી. હું રોજ નિયમિત રીતે પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. એથી મને ખૂબ જ મોટો મહત્ત્વનો નક્કર લાભ થયો. પ્રાર્થના મારા જીવનની આવશ્યકતા બની ગઈ. આજે પણ

પ્રાર્થનાની મદદથી હું ઈશ્વર સાથે માનસિક વાર્તાલાપ કરતો રહું છું. હું એને માનસિક વાર્તાલાપ તરીકે જ ઓળખું છું. એથી મને ખૂબ જ મોટો લાભ થાય છે. ઊંડી શાંતિ મળે છે. હવે તો મારા જેવા નિરાશ થયેલા કે નાસીપાસ બનેલા બીજા યુવાનોને પણ હું પ્રાર્થનાની જ ભલામણ કરું છું. મારી ભલામણને લક્ષમાં લઈને બીજા કેટલાય યુવાનો પ્રાર્થના કરતા જોઈ-જાણીને મને આનંદ થાય છે.

મને ખાતરી થઈ છે પ્રાર્થના એક અદ્ભુત રસાયણ અથવા અમોઘ ઔષધિ છે, સરસ સાધના છે. એનો આશ્રય લેવામાં આવે તો સર્વપ્રકારે લાભ થાય છે.

મારા જીવનમાં મને જ્યારે પણ મૂંઝવણ કે મુશ્કેલીનો અનુભવ થાય છે ને મન થોડુંક ઉદાસ, હતાશ કે વિષાદગ્રસ્ત બની જાય છે ત્યારે હું આતુરતાપૂર્વક પ્રાર્થનાનો આધાર લઉં છું, ને થોડાં જ વખતમાં હતાશા, ઉદાસીનતા અને વિષાદનાં વાદળાં વીખરાઈ જાય છે. મુશ્કેલીમાંથી માર્ગ મળે છે. મૂંઝવણ મટી જાય છે.

પ્રાર્થનાની ટેવને લીધે મારું જીવન સંપૂર્ણપણે બદલાઈ ગયું છે. પ્રાર્થના મારી સહચરી થઈ છે.

રોગ-નિવારણ

એક બીજા ભાઈ જણાવે છે.

છેલ્લા પાંચેક વરસથી હું અસાધ્ય રોગનો ભોગ બનેલો. રોગથી મુક્ત બનવાની આશાથી પ્રેરાઈને મેં દવા કરવામાં બાકી નહોતું રાખ્યું. જુદા જુદા વૈદ્યો તથા ડોક્ટરોની દવા કરવા છતાં પણ મને નિરાશા જ મળેલી. કોઈપણ દવા લાગુ નહોતી પડતી. દવાની પાછળ પૈસા પણ સારા પ્રમાણમાં ખરચાયા. શું કરવું તેની કશી સમજ ના પડી.

મારા સારા નસીબે એક દિવસ મારા હાથમાં એક સુંદર પુસ્તક આવ્યું. તેમાં મહાત્મા ગાંધીજીના પ્રાર્થના પ્રત્યેના પ્રેમનો ઉલ્લેખ હતો. એના વાચનથી મારા પ્રાણમાં પ્રાર્થના પ્રત્યેનો પ્રેમ જાગ્યો. મને થયું કે હું પણ પ્રાર્થના કરું.

બીજે દિવસથી મેં દવા લેવાની સાથે પ્રાર્થના કરવાનો આરંભ કર્યો. મારે પ્રાર્થનાની આવશ્યકતા હતી. અતિશય આવશ્યકતા.

ચારપાંચ દિવસ પછી એક બીજા ડોક્ટર મળ્યા. એમની દવા મને લાગુ પડવા માંડી. દોઢેક મહિનાના એકધારા ઉપચાર પછી મને રોગમાંથી મુક્તિ મળી. ડોક્ટરો તો પહેલાં પણ કામ કરતા હતા પણ એમની દવા કામ કરતી નહોતી. મને ખાતરી થઈ કે એ પરિસ્થિતિમાં પ્રાર્થનાને લીધે પલટો આવ્યો.

મારો અસાધ્ય રોગ દૂર થયો. હું સંપૂર્ણપણે સાજો થયો.

ત્યારથી મારો પ્રાર્થના પ્રેમ વધી પડ્યો છે. પ્રાર્થના સિવાય મને એન જ ના પડે એવી પરિસ્થિતિ પેદા થઈ છે.

છોકરીને તેડી

એક અન્ય ભાઈએ કહ્યું-

મારા જમાઈ મારી છોકરીને તેડતા જ નહોતા. એમને સમજાવવાના સઘળાં પ્રયત્નો વ્યર્થ ગયેલા. કોણ જાણે એમના મનમાં શું હતું પણ એ કોઈ રીતે માનતા જ નહોતા.

એક દિવસ અમારે થોડીક બોલાચાલી થઈ. એટલે એમણે ખૂબ જ રોષે ભરાઈને જતી વખતે જણાવ્યું કે જીવીશ ત્યાં સુધી તમારી છોકરીને નહીં તેડું. તમારે જે કરવું હોય તે કરી લેજો.

એમના ગયા પછી મને રડવું આવ્યું. છોકરીના ભવિષ્યની મને ચિંતા થવા લાગી.

આંખમાં ચોધાર આંસુ સાથે મેં ઈશ્વરને સાચા દિલથી પ્રાર્થના કરી કે પ્રભુ તમારા સિવાય મારું કોઈ જ નથી. તમે મને મદદ કરો. મારા જમાઈના મનને બદલાવો. એમના વિચારો બદલાય એમાં એમનું ને મારી છોકરીનું બંનેનું હિત સમાયેલું છે. તમે જે ધારો તે બધું જ કરી શકો છો.

મારી પ્રાર્થના ચાલુ હતી ત્યાં જ એક ચમત્કાર થયો. હા, એને ચમત્કાર જ કહી શકાય. મારા જમાઈ પાછા આવીને કહેવા લાગ્યા કે ગઈ ગુજરી ભૂલી જાવ. મેં તમને કડવાં વચન કહ્યાં પણ આવતી કાલે હું તમારી છોકરીને તેડી જઈશ. મનુષ્ય માત્ર ભૂલને પાત્ર છે.

મને ખૂબ જ આનંદ થયો. મારી આંખમાં હરખનાં આંસુ આવ્યાં. મેં ઈશ્વરનો ઉપકાર માન્યો અને મારા જમાઈનો આભાર.

બીજે દિવસે એ મારી છોકરીને તેડી ગયા.

મને શાંતિ થઈ.

મારી પ્રાર્થના એવે અણીને વખતે સફળ થઈ.

પ્રાર્થનામાં મને અસાધારણ શ્રદ્ધા તો હતી જ. એ પ્રસંગ પછી એ અનેકગણી વધી ગઈ.

ત્યારથી હું પ્રાર્થનાનો પ્રેમી પ્રચારક બની ગયો છું એવું કહું તો ચાલે. એમાં કશી અતિશયોક્તિ નથી થતી.

મારી છોકરી એના સાસરામાં સુખી છે. એને એના પતિ સાથે સારું બને છે. એની સુખાકારી માટે હું રોજ પ્રાર્થના કરું છું. એ પોતે પણ પ્રાર્થના કરે છે.

(ક્રમશઃ)

આપણાં સુખ દુઃખ

—ભાણદેવ

સુખ શું છે ? દુઃખ શું છે ? આપણાં સુખ દુઃખનું સ્વરૂપ શું છે ?

એક સજ્જનના મનમાં દીર્ઘકાળથી એક ઈચ્છા હતી-પોતાનું એક સારું મકાન હોય ! જીવનભર પુરુષાર્થ કરીને તેઓ ધન કમાયા હતા અને તેમણે ધનનો સંચય કર્યો હતો. પોતાના આ ધનનો ઉપયોગ કરીને તેમણે મકાન બનાવવા લાયક જમીન ખરીદી અને પોતાની પાસેના લગભગ બધા જ ધનનો વ્યય કરીને તેમણે તે જમીન પર એક ખૂબ સારું મકાન બનાવ્યું. આ નવા ઘરમાં તેઓ સુખચેતનપૂર્વક રહેવા લાગ્યા.

સંજોગોવશાત તે સજ્જનના પુત્રે એક બીજા શહેરમાં વ્યવસાયનો પ્રારંભ કર્યો. તેમનો તે એકનો એક જ પુત્ર હતો. નવા સ્થાનમાં નવા ઘરની જરૂર પડી. પુત્રની ઈચ્છા એવી હતી કે સમગ્ર પરિવાર નવા સ્થાનમાં વસવા માટે આવી જાય અને પિતાજીએ બાંધેલું મૂળ ઘર વેચીને નવા સ્થાનમાં નવું ઘર બાંધવામાં આવે.

સજ્જન પુરુષને પોતે બાંધેલા પોતાના ઘર પ્રત્યે ખૂબ લગાવ હતો. પોતે પોતાના પુરુષાર્થથી બંધાવેલું મકાન વેચવાનું અને તે છોડીને જવાનું કોને ગમે ? પણ પુત્રપ્રેમને વશ થઈને પિતાએ પોતાનું ઘર વેચવાનું સ્વીકાર્યું અને તે મકાન વેચાણમાંથી જે ધન આવે તેમાંથી નવા શહેરમાં મકાન બનાવવું, તેમ પણ નક્કી થયું. મકાન વેચવાની તજવીજ પણ શરૂ થઈ.

આ બધી પ્રક્રિયા ચાલુ હતી, તે દિવસોમાં તે સજ્જન પુરુષ

અચાનક બીમાર પડી ગયા. તેમને દવાખાનામાં દાખલ કરવા પડ્યા. બીજી તરફ મકાન વેચવાની અને નવા સ્થાનમાં નવી જમીન ખરીદવાની કાર્યવાહી ચાલતી હતી.

તે સજ્જન પુરુષ દવાખાનામાં હતા, ત્યારે અચાનક તેમના તે પ્રિય ઘરમાં ભયંકર આગ લાગી અને મકાન ભડભડ બળવા માંડ્યું. દવાખાનામાં રહેલા તે સજ્જનને સમાચાર આપવામાં આવ્યા-

“તમારા ઘરમાં ભયંકર આગ લાગી છે. કશું જ બચી શકે તેમ નથી અને આગનું સ્વરૂપ જોતાં આ આગમાંથી મકાનને બચાવી શકાય તેમ પણ નથી.”

આ સમાચાર સાંભળીને દવાખાનામાં પથારીમાં પડેલા તે સજ્જનને ભયંકર આઘાત લાગ્યો. તેઓ હતપ્રભ બની ગયા. તેમના દુઃખનો કોઈ પાર ન રહ્યો. પોતાની જીવનભરની કમાણીમાંથી બનાવેલું પોતાનું આવું સારું મકાન આમ અચાનક બળીને ભસ્મ થઈ જાય તો માનવીને કેવો આઘાત લાગે ! તે સજ્જન પુરુષ પર તો જાણે દુઃખનો પહાડ તૂટી પડ્યો. તેઓ તો જાણે દુઃખના દરિયામાં જ ડૂબી ગયા !

થોડીવારમાં જ એક નવા સમાચાર આવ્યા “મકાન તો તેમના પુત્રે વેચી નાખ્યું છે. આગ લાગી તે પહેલાં જ મકાનનો સોદો થઈ જ ગયો હતો. મકાન વેચાઈ ગયું પછી જ મકાનમાં આગ લાગી છે. તેથી મકાન આપણું નહીં પરંતુ મકાન ખરીદનાર વ્યક્તિનું બળી ગયું છે !”

આ નવા સમાચાર સાંભળીને દવાખાનામાં પથારીવશ થઈને પડેલા તે સજ્જન પુરુષ તો જાણે નવે અવતારે આવ્યા. ક્ષણભર પહેલાનું તેમનું સર્વ દુઃખ સૂર્યોદય થતાં ઝાકળ ઉડી જાય તેમ ઉડી ગયું. તેઓ તીવ્ર દુઃખમાંથી બીજી જ ક્ષણે તીવ્ર

આનંદમાં આવી ગયા. મકાન હજુ પણ સળગે છે, પરંતુ હવે પોતાનું મકાન સળગતું નથી. હવે તો તે મકાન કોઈ અન્ય વ્યક્તિને વેચાઈ ગયેલું મકાન છે. તેઓ એકદમ આનંદમાં આવી ગયા. તેઓ તો રાજી રાજી થઈ ગયા. મકાનનું વેચાણ થઈ ગયું છે, તે સમાચાર જાણે તેમને દુઃખના દરિયામાંથી ડૂબતાં બચાવી લીધા છે. તેઓ તો પ્રસન્ન થઈને ભગવાનનો ઉપકાર માનવા લાગ્યા. તેઓ તો વિચારવા લાગ્યા કે ભગવાન કેવો દયાળુ છે. આગ લાગતાં પહેલાં જ મકાન વેચાઈ ગયું અને તે પોતે અને તેમનો પરિવાર ભારે મોટા નુકશાનમાંથી બચી ગયો છે.

આમ ક્ષણવાર પહેલાનું તીવ્રદુઃખ એક ક્ષણમાં તીવ્રસુખમાં પલટાઈ ગયું છે.

તે સજ્જન પુરુષ દવાખાનામાં પથારીમાં સૂતા સૂતા પોતાનું આ નવીનતમ સુખ માણી રહ્યા હતા. તે વખતે અચાનક એક નવા સમાચાર આવ્યા.

“અરે ! ગજબ થઈ ગયો છે. મકાનના વેચાણનો સોદો થઈ ગયો હતો. દસ્તાવેજ પણ તૈયાર થઈ ગયો હતો. પરંતુ છેલ્લી ક્ષણે મકાનમાં આગ લાગ્યાના સમાચાર મળવાથી મકાન લેનાર વ્યક્તિએ દસ્તાવેજમાં સહી કરવાની ના કહી છે. અર્થાત્ મકાનના વેચાણનો દસ્તાવેજ રદ થયો છે. જે મકાન સળગી રહ્યું છે, તે મકાન આપણું જ સળગી રહ્યું છે.”

આ સમાચાર સાંભળતા જ તે સજ્જન પુરુષ પર જાણે વજ્રઘાત થયો. તેઓ પુનઃ દુઃખના દરિયામાં ડૂબી ગયા. અરે ! પોતાની જીવનભરની કમાણીમાંથી બનાવેલું પોતાનું આવું સરસ મકાન સળગી ગયું રે ! અરે ! તેમનો તો જાણે સર્વનાશ થઈ ગયો તેમ તેમને લાગ્યું. ક્ષણવાર પહેલાં તીવ્ર સુખનો અનુભવ

કરી રહેલા તે સજ્જન પુરુષ ફરીથી તીવ્ર દુઃખના અનુભવમાં સરી ગયા. આ પારાવાર દુઃખે જાણે તેમને મરણતોલ ફટકો માર્યો !

...પણ હવે કોઈ ઉપાય નથી.

આપણાં સુખદુઃખનું આવું સ્વરૂપ છે ! મકાન તો માત્ર સળગી રહ્યું છે. તેની સાથેના મમત્વને કારણે મકાનના માલિક એક ક્ષણમાં દુઃખી બની જાય છે; બીજી ક્ષણે સુખી બની જાય છે અને પુનઃ ત્રીજી જ ક્ષણે તેઓ પારાવાર દુઃખમાં સરી પડે છે. ઘટના તો એક જ છે-મકાનમાં આગ લાગી છે. આ ઘટના એક જ વ્યક્તિ માટે પ્રથમ ક્ષણે દુઃખદ, બીજી ક્ષણે સુખદ અને વળી ત્રીજી જ ક્ષણે દુઃખદ બની જાય છે.

તો હવે કહો, આપણાં સુખદુઃખ શું છે ?

આપણાં સુખદુઃખનું વસ્તુગત અસ્તિત્વ જ નથી. સુખદુઃખ કોઈ યથાર્થ ઘટના પણ નથી, સુખદુઃખ છે, એમ કહેવું તે વિધાન ગેરમાર્ગે દોરનારું વિધાન છે. સુખદુઃખ ક્યાં છે ? સુખદુઃખ છે, તેમ ન કહી શકાય. સુખદુઃખ માત્ર જણાય છે, તેટલું જ કહી શકાય. સુખદુઃખ ખરેખર તો મનની લાગણી છે. એનો અર્થ એમ કે આપણાં મન સિવાય સુખદુઃખનું ક્યાંય અસ્તિત્વ નથી. સુખદુઃખ આપણા મનની એક રચના છે. સુખદુઃખ મનઘડત રચના છે અર્થાત્ આપણાં સુખદુઃખ આપણાં મને ઊભી કરેલી કાલ્પનિક રચનાઓ છે.

કોઈ પણ ઘટના આપણને સુખી કે દુઃખી ન કરી શકે. જે તે ઘટનાથી સુખી કે દુઃખી થવું કે ન થવું તે આપણી સ્વતંત્રતા છે. ઘટના પર આપણું નિયંત્રણ હોતું નથી, પરંતુ ઘટનાને પરિણામે આપણે સુખી કે દુઃખી થવું કે ન થવું તેના પર આપણું નિયંત્રણ છે.

મકાનમાં આગ લાગી જાય કે મકાન બળી જાય, તે ઘટના પર આપણું સર્વથા નિયંત્રણ નથી. પરંતુ તે ઘટનાને પરિણામે સુખી કે દુઃખી થવું કે ન થવું, તે આપણે નિર્ધારિત કરી શકીએ છીએ.

એક જ ઘટનાથી એક માનવી દુઃખથી ભાંગી પડે; તે જ ઘટના જાણીને બીજો માણસ શાંત, સ્વસ્થ અને તટસ્થ રહે અને તે જ ઘટનાથી ત્રીજા માનવી આનંદિત થઈ ઊઠે તો કહો કે ઘટના સુખદ કે દુઃખદ હોઈ શકે? ઘટના તો માત્ર ઘટના છે. તેની સાથે સુખદુઃખનો સંબંધ તો આપણે જોડીએ છીએ.

એક વાર રમણ મહર્ષિના આશ્રમમાં ચોર આવ્યા હતા. ચોર ચોરી તો કરી ગયા, પરંતુ જતી વખતે તેઓ રમણ મહર્ષિને માર પણ મારતા ગયા. થોડીવાર પછી આ ઘટનાનું વર્ણન આશ્રમવાસીઓ સમક્ષ કરતાં મહર્ષિજીએ કહ્યું-

“અરે ! મને પણ થોડો પ્રસાદ મળ્યો છે” તેમણે આ વિધાન એવી પ્રસન્નતાથી અને સ્મિતપૂર્વક કહ્યું કે આશ્રમવાસીઓ ચોરીની ઘટનાના બોજામાંથી તુરત મુક્ત થઈ ગયા. આશ્રમમાં ચોરી થઈ અને માર પડવા છતાં મહર્ષિજી માટે તે ઘટના દુઃખદ નહીં, પરંતુ રમૂજપ્રદ બની ગઈ. તે જ ઘટના અન્ય કોઈ માટે ભારે દુઃખદ પણ બની શકી હોત ! તો હવે કહો-આપણાં સુખદુઃખ ક્યાં છે ? મનમાં, મનમાં અને માત્ર મનમાં જ !

જેમને કાયમી કબજિયાત રહેતી હોય તેમને કોઈ વાર ઝાડા થઈ જાય તો તે ઘટના સુખદ લાગે છે અને જેમને કાયમી ઝાડા રહેતા હોય તેમને કોઈ વાર કબજિયાત રહેતી હોય તો તે સુખદ લાગે છે ! આવું છે - આપણાં સુખદુઃખનું સ્વરૂપ !

આધ્યાત્મિક પ્રશ્નોત્તરી

—શ્રી યોગેશ્વરજી

પ્રશ્ન : ધ્યાનની સાધના સંસારમાં ક્યારથી ચાલી આવે છે ?

ઉત્તર : એને માટેની કોઈ ચોક્કસ સુનિશ્ચિત સમયમર્યાદાને નક્કી કરવાનું કે દર્શાવવાનું કામ કઠિન છે, અશક્ય જેવું છે, એવું કહીએ તો પણ ચાલે. પરમાત્માનો દિવ્ય સાક્ષાત્કાર કરવાની ઈચ્છાવાળા માનવે એ ઈચ્છાને સંતોષવા માટે ધ્યાનની સરળ, શાંત, અંતરંગ આરાધનાનો આધાર લીધેલો. એ આરાધના અથવા સાધનાનો નિર્દેશ વેદકાળમાં પણ મળી આવે છે. શ્વેતાશ્વતર ઉપનિષદમાં અને અન્યત્ર એનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. શિવપુરાણ, યોગવાસિષ્ઠ, પાતંજલ યોગદર્શન અને ભગવદ્ ગીતા જેવા ગ્રંથરત્નોમાં પણ એની સારગર્ભિત સવિસ્તર સમાલોચના કરવામાં આવી છે. એ ગ્રંથરત્નો પરથી પ્રતીતિ થાય છે કે ધ્યાનની સાધનાનો આરંભ પ્રાગૈતિહાસિક અથવા અતીત કાળથી થયેલો છે. એનાં મૂળિયાં ધાર્યા કરતાં ઘણાં ઊંડા છે.

એક બીજી મહત્વની વાત તરફ તમારું ધ્યાન દોરું. ધ્યાનની સાધના માનવમાત્રને માટે અસાધારણ અમૂલ્ય આશીર્વાદરૂપ છે. એ સાધના સંસારમાં ક્યારથી ચાલી આવે છે, એની માહિતી મેળવવાનું કામ કદાચ જિજ્ઞાસુવૃત્તિને સંતોષવા માટે સારું હશે, તો પણ એવી માહિતી માટેના પ્રયત્નોની પાછળ વિશેષ વખત વીતાવવાનું બરાબર નથી. એને બદલે એની ઉપકારકતા કે કલ્યાણકારકતા પ્રત્યે જેટલું પણ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવે

નવેમ્બર : ૨૦૧૭

૪૫

એટલું ઓછું છે. એથી મહત્વનો લાભ થઈ શકશે. ધ્યાનની સાધના ગમે તેટલી પ્રાચીન અથવા અર્વાચીન હોય તો પણ સૌ કોઈને માટે શ્રેયસ્કર છે. આપણે મન એનું જ મહત્વ વધારે છે.

પ્રશ્ન : ધ્યાનની સાધના સૌ કોઈને માટે શ્રેયસ્કર છે કે ફક્ત જે આત્મોત્તરિને માર્ગે આગળ વધવા માગે અથવા સાધનાત્મક જીવન જીવવાની અભિલાષા સેવે એવા ગણ્યાગાંઠ્યા વિરલ માનવોને માટે ?

ઉત્તર : ધ્યાનની સાધના સાધનાત્મક જીવન જીવવાની અભિલાષાવાળા ગણ્યાગાંઠ્યા વિરલ માનવોને માટે જ નહીં, પરંતુ સૌ કોઈને સારું શ્રેયસ્કર છે. એ સાધના સાધનાત્મક જીવન જીવવાની અભિલાષાવાળા માનવોને માટે જ છે એવું માનવું ભૂલભરેલું છે. એ સાધના માનવમાત્રને માટે છે. એનો લાભ સૌએ લેવો જોઈએ.

પ્રશ્ન : સામાન્ય માનવોને ધ્યાનની સાધનાથી શો લાભ થાય ?

ઉત્તર : સામાન્ય માનવો ધ્યાનની સાધનાથી મનને ઉશ્કેરાટ, ઉત્તેજના અથવા આવેગ વગરનું, સ્વસ્થ અને શાંત રાખી શકે છે. વ્યવહારનું વિપરીત વાતાવરણ કેટલીકવાર સામાન્ય માનવના મનને વિપરીત અથવા અસ્વસ્થ બનાવી દે છે. એથી પ્રભાવિત થઈને એ અહંતા, મમતા, આસક્તિ, કામક્રોધ તથા રાગદ્વેષનો શિકાર બને છે. ધ્યાનની અંતરંગ સાધના એવી અસ્વસ્થતામાં અને અનેકવિધ દોષોમાંથી મુક્તિ આપે છે. એથી જીવનની વિશુદ્ધિની પ્રેરણા મળે છે, અને ચિત્તતંત્રને આરામ પહોંચે છે. સામાન્ય રીતે માનવ પોતાના જીવનમાં સુખશાંતિની અને સ્વાત્મસંતોષની ઈચ્છા રાખે છે. એ ઈચ્છા એવી

૪૬

અધ્યાત્મ

મહામૂલ્યવાન મદદથી પૂરી થાય છે. ધ્યાનના અભ્યાસથી મન હળવું બને છે, ઊંડો અસાધારણ આરામ મળે છે, વિચારશક્તિ વધે છે, સ્મૃતિ બળવાન બને છે. એને લીધે વ્યવહારિક કર્તવ્યોનું અનુષ્ઠાન અથવા પરિપાલન વધારે સારી રીતે થઈ શકે છે. એટલે સામાન્ય માનવોએ પણ ધ્યાનના અભ્યાસની અભિરુચિને જગાડવી ને વધારવી જોઈએ. એથી કોઈ જલદી લાભ થયેલો નહીં દેખાય તો પણ હાનિ તો નહીં જ થાય.

પ્રશ્ન : સામાન્ય રીતે ધ્યાનનો ઓછોમાં ઓછો સમય કેટલો હોવો જોઈએ ?

ઉત્તર : જેટલો પણ કાઢી શકાય એટલો. એક વાત ચોક્કસ છે કે ધ્યાનની સાધનાનાં મહત્વનાં મનોવાંછિત લક્ષ્યાંકોને પ્રાપ્ત કરવા માટે એનો સુદીર્ઘ સમયપર્યંત નિયમિત રીતે ઉત્સાહ, ધીરજ, ખંત સાથે આધાર લેવો જોઈએ. એને નિત્યજીવનની દિનચર્યાનું એક અગત્યનું અનિવાર્ય અંગ બનાવી દેવું જોઈએ. એવું કરવામાં આવે તો અધિક અને વિશેષ લાભ થઈ શકે.

પ્રશ્ન : જીવનના વિરોધાત્માથી વિષમ વ્યવહારની વચ્ચે વસનારો, વિચરનારો માનવ ધ્યાનને સારું સમય કાઢી શકે ખરો ?

ઉત્તર : શા માટે ના કાઢી શકે ? જીવનના વિરોધાત્માસી વ્યવહારની વચ્ચે વસનારો, વિચરનારો માનવ બીજી કેટલીય પ્રવૃત્તિઓને માટે સમય કાઢી શકે છે તો પછી ધ્યાનને માટે શા માટે ના કાઢી શકે ? મુખ્ય મુદ્દો સમયનો નથી પરંતુ અભિરુચિનો અથવા રસવૃત્તિનો છે. જે વિષયની રુચિ અથવા રસવૃત્તિ હોય છે તે વિષયને માટેનો સમય માનવ ગમે તેમ કરીને ગમે ત્યારે પણ કાઢતો હોય છે. ધ્યાનને માટેની રુચિ કે

નવેમ્બર : ૨૦૧૭

૪૭

રસવૃત્તિનો ઉદય થતાં સમયની સમસ્યા લેશ પણ નહીં સતાવે, સમય તો કાઢવામાં આવશે જ.

ધ્યાનને માટેની રુચિ કે રસવૃત્તિને જાગતાં કે બળવાન બનતાં વાર લાગશે, તેને માટે જુદી જુદી રીતે પ્રામાણિકતાપૂર્વક પ્રયત્નો કરીને ભૂમિકા બનાવવી પડશે. એવી આવશ્યક ભૂમિકાનું નિર્માણ થતા આગળનું કાર્ય સરળ બનશે. પછી તો સાધક ધ્યાન માટેનો નિશ્ચિત સમય નક્કી કરીને તેને વળગી રહેશે. અને સાધના માટેનો સમય નથી એવી ફરીયાદ નહીં કરે. ઊંઘમાંથી અથવા તો બીજી આડ વાતો તથા પ્રવૃત્તિઓમાંથી વખત કાઢીને તે ધ્યાન માટે વાપરશે. એને ધ્યાનની લગન લાગશે.

એ લગન પોતાની સાથે અન્ય અનેક વસ્તુઓ લઈ આવે છે. સમયની સાનુકૂળતા, સાધનાની પ્રીતિ, ઉત્સાહ-ધીરજ-ખંત, હિંમત-પુરુષાર્થપરતા, સાધનાનું સાતત્ય, આનંદ, આત્મનિવેદન, એકાગ્રતા, અને આત્માનુભૂતિ. પોતપોતાના વિષયમાં રસવાળા માનવો એને માટે ગમે તે ભોગે પણ સમયને ફાળવતા હોય છે. વ્યવહારની વચ્ચે વસતા-વિહરતા માનવે પણ એવી રીતે સમયને ફાળવવો જોઈએ. એને માટે બીજો કોઈ વિકલ્પ નથી. હરવા-ફરવાનો, ખાવાનો, ઊંઘવાનો, ગાખ્યાં મારવાનો, અને એવો બીજો સમય હોય અને સત્સંગ, સ્વાધ્યાય-ધ્યાન જેવી જીવનોપયોગી કલ્યાણકારક, શાંતિપ્રદાયક પ્રવૃત્તિ માટે સમયનો અભાવ છે એવું માનવા મનાવવામાં આવે તો તેવી વૃત્તિ કે પદ્ધતિને આવકારદાયક ના કહી શકાય, સ્વસ્થ કે તંદુરસ્ત ના મનાય.

પ્રશ્ન : ધ્યાનની અંતરંગ સાધના સારુ કોઈ નિશ્ચિત સમયની આવશ્યકતા ખરી? એ સાધના દરમ્યાન કોઈ નિશ્ચિત

૪૮

અધ્યાત્મ

સમયે, નિશ્ચિત આસન પર જ બેસવું જોઈએ કે ગમે તે સમયે ગમે તેવા આસન પર બેસીએ કે ના બેસીએ તો પણ ચાલી શકે ?

ઉત્તર : તમારા એ પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર મેં આ પહેલાં એક અથવા બીજી રીતે પ્રકારાંતરે આપી દીધો છે, તો પણ તમે પૂછો છો તો ફરીવાર કહું. ધ્યાનની અંતરંગ સાધના નિશ્ચિત સમયે કરવામાં આવે એ ખરેખર અને ખૂબ જ આવશ્યક છે. સાધના રોજ સુનિશ્ચિત સમયે કરવાથી મનને તેવી ટેવ પડી જાય છે. વખતના વીતવાની સાથે આખરે તે એકાગ્ર થાય છે. તો પણ કોઈ સંજોગોમાં, કોઈ કારણે સુનિશ્ચિત સમયે સાધના માટે બેસી ના શકાય તો પણ જે સમયે બેસી શકાય તે સમયે બેસવું તો ખરું જ.

બીજી મહત્ત્વની વાત એ છે કે ધ્યાનની સાધના આસન પર બેસીને કરવામાં આવે એ ઈચ્છવા યોગ છે. આસન પર બેસવાથી મનને સ્થિર, એકાગ્ર અને શાંત કરવામાં મદદ મળે છે તેમજ સમાધિ દશામાં પ્રવેશવાનું સહેલું બને છે.

ફોન : દુકાન : ૨૨૫૮૮૧૨ ઘર : ૨૬૬૪૦૭૮

મોબાઈલ : ૯૩૭૪૭૧૦૩૦૪

દીપક સી. મહેતા

❖ કૃષ્ણા ફિલ્મ્સ એન્ડ સ્ટુડિઓ ❖

૧, શ્યામ એપાર્ટમેન્ટ, કાકડીઆ કોમ્પ્લેક્સ પાસે,

ઘોડદોડ રોડ, સુરત-૩૮૫૦૦૧

યોગવિદ્યાનો અદ્ભુત પ્રસંગ

—શ્રીયોગેશ્વરજી

ઉત્તર પ્રદેશમાં આવેલા ગોરખપુરના ગોરખનાથ મંદિરમાં બાબા ગોરખનાથજીની ચિત્તાકર્ષક પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા થઈ છે. એનાં દર્શન કરતાં નાથ સંપ્રદાયના યોગીઓ મહંદરનાથ, ગોરખનાથ, ચર્પટનાથ, ગહિનીનાથ જેવા મહાપુરુષોના જીવનના પ્રેરણાદાયક પ્રસંગોનો ઈતિહાસ આંખ સામે ખડો થઈ જાય છે.

નાથ સંપ્રદાયનો વિચાર કરતી વખતે યોગસાધના માટે કહેવાયેલું એક સૂત્ર યાદ આવી જાય છે. જેનો અર્થ નીચે મુજબ છે :

યોગના અગ્નિથી પ્રદીપ્ત થયેલા શરીરવાળા યોગીને મૃત્યુનો ભય રહેતો નથી, વૃદ્ધાવસ્થા સતાવતી નથી, કોઈ પ્રકારનો રોગ એને થતો નથી. આવો યોગી મૃત્યુંજય અને અખંડ યૌવનવાળો હોય છે.

નાથ સંપ્રદાયના યોગીઓ પણ ઈન્દ્રિયો તથા મન પર કાબૂ મેળવી, પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર સાધી, પરમ શાંતિ, મુક્તિ મેળવવામાં તો માનતા, પરંતુ પોતાની સૂક્ષ્મ અને સ્થૂળ પ્રકૃતિને પલટાવી, એને દિવ્ય બનાવવામાં પણ રસ લેતા. આવા બેવડા રસને પરિણામે થયેલી ચોક્કસ સાધનાથી મહંદરનાથ ને ગોરખનાથ જેવા મહાયોગીઓ આત્મવિકાસના ઉચ્ચતમ શિખરે પહોંચી, નરમાંથી નારાયણ બની ગયા હતા. વિકાસના આ સર્વોચ્ચ શિખરે પહોંચવામાં આસન, પ્રાણાયમ, ષટક્રિયા અને ખેચરી મુદ્રા જેવી બીજી મુદ્રાઓને ખાસ મહત્ત્વ અપાતું.

નાથ સંપ્રદાયમાં આજે પહેલાંના જેવા પ્રતાપી પુરુષો ભાગ્યે

જ જોવા મળે છે, પણ એ સંપ્રદાયના સાચા પ્રતિનિધિ જેવા એક આદર્શ યોગીપુરુષ છેલ્લી સદીમાં થઈ ગયા.

એ પ્રતાપી મહાપુરુષ તે ગોરખપુરના ગોરખમંદિરના મહંત ગંભીરનાથજી. એકાંત અને શાંત સ્થાનોમાં વર્ષો સુધી રહીને, અનેક પ્રકારની અટપટી ગુરુગમ્ય સાધનાઓ કરી તેઓ સિદ્ધાવસ્થાએ પહોંચી ચૂક્યા હતા. જીવનના ઉત્તરાર્ધમાં એ મહાન યોગીપુરુષ ગોરખનાથ મંદિરમાં રહેતા. ઘણા ભક્તો, જિજ્ઞાસુઓ અને દર્શનાર્થીઓ એમના સત્સંગનો લાભ લઈ શાંતિ મેળવતા. આવા મહાપુરુષનો એક પાવન પ્રસંગ અહીં વર્ણવેલો છે.

ગોરખપુરમાં રહેતા એક શ્રદ્ધાળુ શ્રીમંત ભક્તે એક દિવસ બાબા ગંભીરનાથજીને વંદન કરીને કહ્યું : ‘બાબા, મારા મનને મારા યુવાન પુત્રની માંદગીની ચિંતા અસ્વસ્થ કરી રહી છે. ઈંગલાંડમાં રહેતા એ પુત્રની માંદગીનો પત્ર મને ઘણા દિવસો પહેલાં મળેલો. ત્યારે એ ખૂબ બિમાર હતો. હમણાં એના કોઈ જાતના સમાચાર નથી. યોગીઓ પોતાની દૂરદર્શન અને શ્રવણની શક્તિથી બધી વાતો જાણી શકે છે એવી મને શ્રદ્ધા છે. આપ કૃપા કરો અને મારા પુત્ર સંબંધી કાંઈક જણાવો તો મને શાંતિ મળે.’

યોગી ગંભીરનાથજી સિદ્ધિથી થતા ચમત્કારોનું જાહેર પ્રદર્શન કરવામાં માનતાં નહોતા-છતાં ભક્તની ચિંતા-દુઃખ ઓછું કરવાના હેતુથી તેઓ દ્રવી ગયા. ભક્તને બેસવાનું કહી, પોતાના સાધનાખંડમાં જઈને પન્નાસન વાળી બેસી ગયા.

થોડીવારે બહાર આવી, પેલા ભક્તને સંબોધી એમણે કહ્યું : ‘તમારા પુત્રની બિમારી દૂર થઈ છે અને તે સ્ટીમરમાં ભારત પાછો ફરી રહ્યો છે. થોડા દિવસોમાં તમને એનો મેળાપ થશે.’

નવેમ્બર : ૨૦૧૭

૫૧

યોગીપુરુષના એ શબ્દોથી પેલા ગૃહસ્થને સંતોષ થયો અને એનું મન શાંત થઈ ગયું. એકાદ અઠવાડિયામાં એ ભક્તનો પુત્ર ઘેર આવી પહોંચ્યો.

એને સાજો-સારો જોઈ આ શ્રીમંત ભક્તને બાબા ગંભીરનાથજીની અજબ શક્તિનો ખ્યાલ આવ્યો અને એમના પ્રત્યે અસાધારણ આદરભાવ પેદા થયો.

બીજે દિવસે બાબાનાં દર્શને જતી વખતે એણે ઈગલાંડથી આવેલા પુત્રને પણ સાથે આવવા કહ્યું પણ એણે પોતાની ઈચ્છા બતાવી નહીં. આમ છતાં પિતાના વધુ પડતા આગ્રહને વશ થઈ એમની સાથે જવા એ તૈયાર થયો.

ગોરખનાથના મંદિરના પ્રાંગણમાં બીરાજેલા મહાયોગી ગંભીરનાથને જોઈ પેલા યુવાનને આશ્ચર્ય થયું. એમને ભારે પ્રેમપૂર્વક વંદન કરી એણે પિતાને કહ્યું : ‘આ મહાત્માને તો મેં જોયા છે.’

‘તું એમને ક્યાંથી જુએ ? અત્યારે તો તું પહેલી વાર અહીં આવે છે !’ પિતાને નવાઈ લાગી.

‘અઠવાડિયા પહેલાં, સ્ટીમરમાં હું ભારત આવતો હતો ત્યારે, એક દિવસ સાંજે અમે મળ્યા હતા. એમનું સ્વરૂપ આવું જ શાંત અને તેજસ્વી હતું. મારી સાથે વાતચીત કરી, તેઓ ક્યાં ચાલ્યા ગયા તેની મને ખબર પડી નહીં.’

પુત્રના નિવેદનથી પેલા ગૃહસ્થને અઠવાડિયા પહેલાંનો પ્રસંગ યાદ આવી ગયો. હવે એને ખાત્રી થઈ ગઈ, કે ગંભીરનાથજીએ તે દિવસે સાધનાખંડમાં પ્રવેશીને આ છોકરાની મુલાકાત લીધી હશે.

‘આશ્ચર્ય પામવાની જરૂર નથી.’ યોગીશ્રીએ ખુલાસો કર્યો. ‘તમારા પુત્રની વાત સાચી છે. હું એને સ્ટીમર પર મળ્યો હતો

૫૨

અધ્યાત્મ

ને તેની તબિયતના ખબર-અંતર પણ પૂછ્યા હતા.’ અને બાબાએ પેલા યુવક સામે જોઈને સ્મિત કર્યું.

પિતા-પુત્રની જિજ્ઞાસાવૃત્તિ સંતોષવા ગંભીરનાથજીએ વધુ સ્પષ્ટતા કરતાં કહ્યું : ‘યોગની અમુક પ્રકારની ક્રિયા-સાધનાઓ એવી હોય છે જેથી સાધક પોતાના સ્થૂળ સૂક્ષ્મ શરીર ઉપર સંપૂર્ણ કાબૂ મેળવી શકે છે. અને સૂક્ષ્મદેહ કે સ્થૂળ શરીર દ્વારા જ ગમે તેટલા દૂરના સ્થળે પહોંચી જઈ ત્યાંની વસ્તુ કે વ્યક્તિના સંબંધમાં માહિતી મેળવી શકે છે.’

પોતાની ઈચ્છાનુસાર ગતિ કરવાની એ વિદ્યા નાથ સંપ્રદાયનાં યોગીઓને હસ્તગત હતી. એ વિદ્યાનો ઉપયોગ કરી તે મહાપુરુષો ભારે આશ્ચર્ય પમાડે તેવા કાર્યો કરી શકતા. આજની હાલત તો ‘સાપ ગયા અને લીસોટા રહ્યા’ જેવી કરુણ હોવા છતાં ભારત હજુ આવા સમર્થ-પ્રાતઃસ્મરણીય યોગીઓથી રહિત નથી. હજુ અમુક સ્થાનોમાં આવા યોગીઓ વસે છે.

પૂજ્ય શ્રી ગંભીરનાથજીની મુલાકાત પછી પેલા શ્રીમંત ભક્તનો પુત્ર બાબાનો શિષ્ય બની ગયો.

એ મહાપુરુષ ચમત્કાર, વિશેષ શક્તિ કે સિદ્ધિને જીવનનું ધ્યેય નહોતા માનતા, ચમત્કારના સામુહિક અથવા જાહેર પ્રદર્શનમાં પણ તેઓ રુચિ રાખતા નહીં.

સાધકો તેમજ સંતપુરુષોને પણ તેઓ ‘ચમત્કારના ચક્કર’માં પડી, જીવનના મૂળ હેતુને ભૂલી ન જવાનો ઉપદેશ આપતા. છતાં, શ્રદ્ધા-ભક્તિસંપન્ન શિષ્યો તથા ભક્તોને સહાયક બનવાના આવા પાવન પ્રસંગો એમના જીવનમાં સહજ રીતે બન્યા કરતાં.

ગોરખપુરની જ નહીં, પણ સમસ્ત ભારતની ભૂમિને પવિત્ર કરનાર આવા મહાયોગીને આપણા સદાય વંદન હજો ! ○

માણસથી મોટું તીર્થ નથી કોઈ પ્રેમનું

—ડૉ. શરદ ઠાકર

સાવ નાનીઅમથી, નગણ્ય, ધૂળ જેવી સામાન્ય ઘટના. સત્તરેક વર્ષનો કાળો, ઠીંગણો, સૂકલકડી કેરાલિયન છોકરો, નામે થોમસ. મુંબઈમાં એક નાનકડી ઓફિસમાં મામૂલી પગારની નોકરી કરી રહ્યો હતો. બેઠો બેઠો કાગળિયામાં ચિતરામણ કરતો હતો, ત્યાં એની નજર બારીની બહાર પડી. એક વિદેશી યુગલ ડાફોળિયાં મારતું ફૂટપાથ ઉપર ઊભું હતું. આવું તો આપણી જિંદગીમાં પણ બનતું હોય છે. આપણે ધ્યાન ન આપીએ.

થોમસ પાસે રિઝી કે પૈસા નહોતા પણ હૃદયમાં ભલાઈ હતી. એ બહાર આવ્યો. કેરાલાનો હતો એટલે અંગ્રેજી જાણતો હતો. એણે પેલા પરદેશી યુગલને પૂછ્યું, ‘આપ મૂંઝાયેલા લાગો છો. હું કંઈક મદદ કરી શકું?’

જવાબ : ‘અમે ડેન્માર્કથી આવ્યાં છીએ. ઈન્ડિયામાં ફરવા માટે. પણ બોમ્બેમાં અમને કોઈ રસ્તો બતાવતું નથી. પૂછપરછનો જવાબ આપતું નથી. ટેક્સી કરીએ છીએ તો ડ્રાઈવર અમને લૂંટે છે. કેન યુ ટેલ અસ જસ્ટ વ્હેર શૂડ...?’

‘સર્ટન્લી. વેઈટ ફોર એ મિનિટ.’ કહીને થોમસ ઓફિસમાં ગયો. એક દિવસની કપાત પગારની રજા મૂકીને પાછો આવ્યો. એક ટેક્સીને ઈશારો કરીને ઊભી રાખી. પછી ડેનિશ દંપતીને વિનંતી કરી, ‘બિરાજો ટેક્સીમાં...!’

આખોયે દિવસ થોમસ એ પરદેશી દંપતીની સાથે રહ્યો. આખું મુંબઈ બતાવી દીધું. ગેટ વે ઓફ ઈન્ડિયાથી લઈને જૂહુની

ચોપાટી સુધી બંનેને મહેમાનની જેમ ફેરવ્યાં. શોપિંગ કરાવ્યું. સાત્ત્વિક ભોજન જમાડ્યું. રાત પડતામાં તો આંખ અને હોજરી બેય તૃપ્ત થઈ ગયાં.

રાત્રે છૂટા પડતી વખતે પુરુષે થોમસને પૂછ્યું, ‘કુલ કેટલો ખર્ચ થયો?’ થોમસે જવાબ આપ્યો, ‘તમે સવારે મારા હાથમાં સો રૂપિયાની નોટ મૂકી હતી. એમાં બધું પતી ગયું.’

ગોરો ખુશ થઈ ગયો : ‘થેન્કયુ વેરી મચ ! હેવ ધીસ !’ કહીને એણે એક કરન્સી નોટ છોકરાના હાથમાં મૂકી. થોમસ સમજી ગયો કે એ બક્ષિસ હતી. રાતના ઝાંખા-પાંખા ઉજાસમાં સોનો આંકડો માંડ વાંચી શકાયો. ગોરિયાએ સામે ચાલીને થોમસની ઓફિસનું સરનામું જાણી લીધું. પછી ભારત અને ડેન્માર્ક ઘૂટાં પડ્યાં.

ભાડાવાળી ખોલીમાં જઈને થોમસે બક્ષિસ બહાર કાઢી. જોયું તો રૂપિયા નહોતા. સો ડોલર્સ ! ઈ.સ. ૧૯૫૦ની આ ઘટના...!

★ ★ ★

ઘટનાનું ઘડિયાળ ‘ટીક-કીટ’ કરતું થયું. થોમસની ઓફિસને સરનામે એક પત્ર આવ્યો. લાંબું પરબીડિયું હતું. એની ઉપર ‘એરમેઈલ’ છાપેલું હતું. ડેન્માર્કનો સિક્કો હતો. મિ. એલેક્ઝાન્ડર લખતા હતા : ‘વહાલા થોમસ અમને યાદ કરે છે કે ભૂલી ગયો? હું અને સ્ટેલા તને યાદ કરીએ છીએ. તને બક્ષિસ આપી હતી એ ઓછી નથી પડીને?’

થોમસે જવાબ લખ્યો : ‘સર, મારે બક્ષિસ નથી જોઈતી. હું તો પરસેવાનો માણસ છું. હું જો એકલપંડે હોત તો તમારા સો ડોલર્સ મારે આખું વરસ ચાલત પણ ઘેર ગરીબ મા-બાપ છે.

નવેમ્બર : ૨૦૧૭

૫૫

ઘરડાં દાદા-દાદી છે. ચાર ભાઈઓ અને ચાર બહેનો છે. બધાંની જવાબદારી છે.’

એલેક્ઝાન્ડરનો જવાબ આવ્યો : પાસપોર્ટ તૈયાર છે ? ન હોય તો કઢાવી લે. વિઝાની વ્યવસ્થા થઈ જશે. ટિકિટની કે બીજા ખર્ચની ફિક્કર તારે નથી કરવાની. એક વાર ફરવાને બહાને અહીં આવી જા. તેં અમને બોમ્બે બતાવ્યું હતું. અમે તને ડેન્માર્ક દેખાડીશું. બક્ષિસ લીધા વગર ! છેલ્લા વાક્યમાં કશો જ ટોણો કે કટાક્ષ નહોતા, હતો નર્વો પ્રેમ. એક મહિના પછી થોમસ ઊડી ગયો. સાવ નાની ઘટનાના આત્મવૃક્ષ ઉપર આત્મ બેસવાની શરૂઆત થઈ ચૂકી હતી.

★ ★ ★

‘ગમ્યો અમારો દેશ ? અમારું શહેર કોપનહેગન ? અને અમારું ઘર ?’ પૂરાં ત્રણ મહિના સુધી થોમસને સ્વર્ગ જેવો અહેસાસ કરાવ્યા પછી એક સાંજે ડિનરના સમયે એલેક્ઝાન્ડર અને સ્ટેલાએ થોમસને પૂછ્યું.

‘હા, ગમ્યું. પણ સૌથી વધુ તો તમે બંને ગમ્યાં ! બસ, તો પછી તારે ઈન્ડિયા પાછા નથી જવાનું. કાયમ માટે આ દેશમાં જ...’

‘પણ એ શી રીતે બને ?’ થોમસના દિમાગમાં સમજણ પ્રગટતી ન હતી.

‘અમે તને પુત્ર તરીકે દત્તક લેવાનું વિચાર્યું છે. તું એક વાર શાંતિથી વિચારી લે. તું નવેસરથી અભ્યાસ કરી શકે છે. ધારે તો નોકરી...ધંધો...તને જેમ ગમે તેમ...’ ‘પણ મારા રહેવાની વ્યવસ્થાનું શું ?’ થોમસના મનમાં એમ કે દત્તક લેવાની વાત તો માત્ર કાગળ ઉપરનું નાટક હતું. એને કાયદેસર ડેન્માર્કમાં

૫૬

અધ્યાત્મ

વસવાટ કરવાની મંજૂરી મળે એ માટે. પણ એલેક્ઝાન્ડરે પ્રેમાળ સ્મિત ફરકાવ્યું. ‘માય સન, અમારા દેશમાં ભલે દીકરાઓ મા-બાપની સાથે એક ઘરમાં ન રહેતા હોય, પણ... જવા દે ! એ અમારું કલ્ચર છે ! પણ યુ આર અવર ઈન્ડિયન સન ! તું અમારી સાથે આ ઘરમાં રહી શકીશ ! રહીશને ? ડિનરટેબલની ડીમલાઈટમાં કળી ન શકાયું કે બોલનારની આંખો ટપકતી હતી ? કે સાંભળનારની ?’

કાયદાની વિધિ આટોપાઈ ગઈ. અત્યાર સુધીમાં થોમસ એટલું જાણી ચૂક્યો હતો કે એના ડેનિશ મા-બાપને ચાર પુત્રો પહેલેથી જ હતા. એક પણ દીકરો મા-બાપની જોડે રહેતો નહોતો. શા માટે ? બાપ ગરીબ હતો ? ના. શહેરનો સૌથી ધનિક નાગરિક અંગત જિંદગીમાં દરિદ્ર બાપ હતો. થોમસ ત્યાં રહી પડ્યો. ત્રિચુરમાં ગરીબીમાં સબડતા પરિવારને એણે પત્ર લખીને જાણ કરી દીધી. અસલી મા-બાપના આશીર્વાદ મેળવી લીધા. પછી એ અંગત કારકિર્દીમાં વ્યસ્ત બની ગયો.

એક ચોક્કસ તબક્કે મમ્મી સ્ટેલાએ કહ્યું, ‘બેટા. લગ્ન, કરીશ ને ? અહીં પણ તને ઈન્ડિયન છોકરી મળી જશે અને જો તારે વતનમાંથી...’

‘ના, મમ્મી ! મારી ઈચ્છા નથી. કેરાલામાં આઠ ભાઈ-બહેનોને પરણાવવાનો ખર્ચ બાકી છે. અને લગ્નનનો મતલબ પણ શો છે ?’ થોમસ આજીવન કુંવારો રહ્યો. એના ભાઈ-ભાઈ પરણી ચૂક્યાં છે. પંચાવન વર્ષ પહેલાંની આ ઘટનાને અંતે આજે ત્રિચુરના એના પરિવારમાં ચાલીસ માથાં સુખેથી જીવી રહ્યાં છે. એમના સુખની દીવાદાંડી હજારો માઈલ છેટે બેઠેલા થોમસદાદા છે. તેની ઉંમર આજે તોંતેરની થવા આવી છે.

પહેલાં સ્ટેલાનું અવસાન થયું. પછી એલેક્ઝાન્ડરનું. ડોસા અંતકાળે બહુ રિબાયા પણ શી સેવા કરી છે થોમસે એમની ? ડોસા ગયા પછી ચારેય સગા દીકરાઓએ પિતાની વસિયત ઉપર હક દાવો માંડ્યો. અદાલતનાં બારણાં ખટખટાવ્યાં. ડેન્માર્કનો શ્રેષ્ઠ વકીલ રોક્યો. કરોડોનો મામલો હતો ! જજની સામે વિલ વાંચવામાં આવ્યું. આખું ચોમાસું થોમસના ભાગ્યમાં લખાયું હતું. સગા દીકરાઓ દુષ્કાળગ્રસ્ત હાલતમાં ઘરભેગા થઈ ગયા.

થોમસદાદા દસ મહિના ભારતમાં પરિવાર સાથે ગાળે છે અને બે મહિના ડેન્માર્કની હવા સૂંઘી આવે છે. એક ગરીબ, કાળો, અભણ, કેરાલિયન છોકરો આજે ધનકુબેર બનીને સુખના હીંચકે ઝૂલી રહ્યો છે. મૂળ વાત એટલી કે પંચાવન વર્ષ પહેલાં સાવ નાની ધૂળ જેવી ઘટના ઘટી હતી ! પણ એથી શું ? ક્યારેક ઘટનાના નાનકડા આંબા ઉપર મધમીઠી કેસર ફૂટતી હોય છે !

(સત્ય ઘટના)

(શીર્ષકપંક્તિ : રમેશ પારેખ)

- સંતકૃપા તણખલાને કનકવર્ણુ બનાવી દે.
- કસરત નહીં પ્રણામ કરો.
- સાધક માટે ક્યાંય પૂર્ણવિરામ ન હોય.

— મ ।

કર્મ અને લેણદેણના બંધનમાંથી કોણ બચી શકે ?

—કાંતિલાલ કાલાણી

કાંતિલાલ કાલાણીના પ્રસિદ્ધ પુસ્તક ‘મુક્તિનું રહસ્ય’ માંથી આ લેખ માણીને સ્વખોજ પ્રતિ એક ડગલું આગળ વધીએ.]

એક પ્રચલિત વાર્તા છે. શેઠ અને શેઠાણી ભીંત ખોદાતી હોય એવો અવાજ આવ્યો, એટલે જાગી ગયાં. ઘરમાં પ્રવેશવા ચોર ભીંતમાં બાકોરું પાડતો લાગે છે. તેનો ખ્યાલ આવી જતાં શેઠ-શેઠાણી સાવધાન થઈ ગયાં. શેઠે શેઠાણીને મંદ અવાજે કહ્યું : ‘ચોરનો સામનો કરવામાં આપણે નહીં ફાવીએ. હું કહું તેમાં તારે ઉમંગભેર સહકાર આપવો. બીજી કોઈ માથાકૂટ ન કરવી. ગાંધીજીએ સૂતરને તાંતણે સ્વરાજ્ય મેળવ્યું, તો મારે સૂતરને તાંતણે ચોરને ઠેકાણે કરી દેવો છે.’ શેઠાણી ચતુર હતાં. શેઠની હોંશિયારી પર તેમને વિશ્વાસ હતો. તેમણે કહ્યું : ‘તમે કહેશો તેમ કરીશ.’

શેઠ પોતાની યોજનાને અમલમાં મૂકવા ભીંત પાછળ ઊભેલો માણસ પણ સાંભળે તેમ મોટેથી બોલવા લાગ્યા : ‘શેઠાણી, સાંભળો છો ? જ્યોતિષીની વાત સાચી પડવાની લાગે છે. તેમણે કહેલું કે ફાગણ સુદ ચૌદશે આપણે ઘરે સામે ચાલીને પુત્ર આવવાનો છે. મને પચાસ વર્ષ થયાં, પણ ઘોડિયું ન બંધાયું તે ન જ બંધાયું. જ્યોતિષીએ કહેલું કે તમને જે પુત્ર પ્રાપ્ત થવાનો છે તે રાત્રિને સમયે તમારા ઘરમાં પ્રવેશશે. તેને વધાવી લેજો. રાત્રિ તો વીતવા આવી અને દીકરો થઈને કોઈ આવ્યું

નહીં. મારી ઊંઘ ઊંઘ ગઈ છે એટલે કદાચ અત્યારે છોકરો દરવાજો ખટખટાવે તો નવાઈ નહીં.’

મધ્યરાત્રિ વીતી ચૂકી હતી. વાતાવરણમાં ગહન શાંતિ હતી. કોઈ ધીમે અવાજે વાત કરતું હોય તોપણ ઘરની બહાર રહેલું માણસ સાંભળી શકે. શેઠ મોટેથી બોલતા હતા તે ચોરને કાને પડ્યું એટલે તે દીવાલ ખોદતાં અટકી ગયો. તેને થયું કે આ શેઠના ઘરમાં દીકરો થઈને જવા જેવું છે. સીધો વારસદાર થઈ જાઉં તો ચોરીની લપ તો છૂટે. તે રાત્રે તેણે કપડાં પણ સારાં પહેર્યાં હતાં. ઉંમર પણ એટલી કે કોઈને છોકરા તરીકે સ્વીકારવાનું મન થાય. ક્ષણ વાર તેને થયું કે ભીંતમાં બાકોરું પાડવાને બદલે બારણાંની સાંકળ જ ખખડાવું; પણ પછી ડર લાગ્યો. થોડી વારમાં બધું શાંત પડી ગયું. કલાકેક જવા દીધો. પછી ફરી કોશની મદદથી બાકોરું પાડવા માંડ્યો. શેઠ શેઠાણીએ એવો ડોળ કર્યો કે તેમને કાંઈ ખબર જ નથી. ચોર ઘરમાં દાખલ થઈ ગયો. શું થાય છે તે જોવા એક ખૂણામાં ઊભો રહ્યો. થોડી વારમાં શેઠ પથારીમાં બેઠા થઈ કહે : ‘શેઠાણી ! મને સ્વપ્નું આવ્યું કે દીકરો ઘરમાં આવી ગયો છે. આપણે તેનો પુત્ર તરીકે સ્વીકાર કરીએ તે પહેલાં તેની પૂજા કરવાનું જ્યોતિષીએ કહ્યું છે. તમે બધી તૈયારી કરો.’ લાલચુ ચોરને શેઠની વાતમાં રસ પડ્યો. તેને થયું કે બન્ને જાગી ગયાં છે એટલે ચોરી તો નહીં થાય, માટે દીકરો થઈ જવામાં જ મજા છે ! શેઠાણી દીવો પ્રગટાવે તેની રાહ જોયા વિના જ તેણે કહ્યું : ‘હું આવી ગયો છું. મારે શું કરવાનું છે તે કહો.’ શેઠે કહ્યું : ‘દીકરા, તું આવી ગયો ! અમે કેવા ભાગ્યશાળી છીએ કે તું સામેથી આવ્યો ! હવે એક કામ કર. આ થાંભલા પાસે તું ઊભો રહે. પહેલાં અમે

તારી પૂજા કરી લઈએ, પછી જ પુત્ર તરીકે તારો સ્વીકાર થાય.’ ચોર એ માટે તૈયાર થઈ ગયો. તે થાંભલા પાસે ઊભો રહ્યો. મનોમન તે રાજી થતો હતો. શેઠે કહ્યું : ‘શેઠાણી, ઘરઆંગણે રહેલા પીપળાની તમે જેવી રીતે પૂજા કરો છો, તેવી પૂજા આવનાર દીકરાની કરવાની છે. તમે પીપળાની પૂજા કરતી વખતે એકસો આઠ પ્રદક્ષિણા કરી હતી. વળી પાતળો સૂતરનો દોરો વાપર્યો હતો. છોકરાની પૂજા કરવાની છે, એટલે છોકરાના આખા શરીરે તાંતણા વીંટાય તેટલી વાર આપણે બંનેએ થાંભલાની ચારેબાજુ ફરવું પડશે.’

પછી શેઠ-શેઠાણીએ ધૂપ-દીપ કર્યાં. કંકૂ-પૂજાપો તૈયાર કર્યો. શેઠાણી સૂતરનું બંડલ લઈ આવ્યાં. ચોરને શેઠનો દીકરો બનવું હતું એટલે ડાહ્યોડમરો થઈ થાંભલાને અડી ઊભો રહ્યો. શેઠ-શેઠાણી સૂતરનો દોરો લઈને પ્રદક્ષિણા કરવા લાગ્યાં. ચોર મનોમન હરખાતો હતો. બન્નેએ પગથી શરૂઆત કરી અને થોડી વારમાં તો ગળા સુધી સૂતરના તાંતણાથી બાંધી દીધો ! બીજી બધી વિધિ પતાવી દીધી, પણ આરતી ઉતારવાની બાકી રાખી. શેઠે ચોરને કહ્યું : ‘બ્રાહ્મણની સૂચના છે કે પ્રાતઃકાળે આરતી કરવાનું કહ્યું છે, એટલે રાહ જોવી પડશે. વળી બ્રાહ્મણને પણ બોલાવવો પડશે. એની હાજરીમાં જ સંકલ્પ થાય.’ આકાશમાં અજવાળાં ઊતર્યાં એટલે શેઠ બ્રાહ્મણને બોલાવી લાવવાના નિમિત્તે ઘેરથી નીકળ્યા અને બ્રાહ્મણને બદલે ત્રણ પોલીસને લઈને આવ્યા. પુત્ર થવા આવેલો ચોર પકડાઈ ગયો !

વાચકોને ચોર મૂર્ખ લાગશે. ચોર તો લાલચનો માર્થો સૂતરને તાંતણે બંધાણો હતો, આપણે તો કર્મના અને લેણદેણના મજબૂત દોરડાથી બંધાયેલા છીએ, છતાં આપણને એમ લાગે છે કે

આપણે શાણા છીએ અને ચોર અક્કલ વગરનો છે ! દોરડું જેમ અનેક ધાગાનું બનેલું છે, તેમ જીવ અનાદિ હોવાથી અત્યાર સુધીમાં અનેક વાર શરીર ધારણ કરી ચૂકેલો છે. જોકે તેની તેને સ્મૃતિ નથી, પણ જીવ જ્યારે જ્યારે મનુષ્યશરીર ધારણ કરે ત્યારે તે દરેક ક્રિયામાં હુંપણાના અને મારાપણાના ભાવ ભેળવે છે એટલે તેની દરેક ક્રિયા કર્મમાં પરિણમે છે. કર્મ ત્રણ પ્રકારનાં છે : પ્રારબ્ધ કર્મો, સંચિત કર્મો અને ક્રિયમાણ કર્મો. ક્રિયમાણ કર્મો વર્તમાનકાળમાં થાય છે. તેમાં જે તીવ્ર કર્મો હોય તેનું ફળ જલદી મળે છે. મંદ કર્મો સંચિતમાં જાય છે અને મધ્યમકર્મોનું ફળ આ જન્મે ન મળે તો તે પ્રારબ્ધમાં પરિણમે છે. આયુષ્યના અંત સુધીમાં જે સંચિત કર્મો ભોગવટામાં નથી આવતા તે કર્મોનું પ્રારબ્ધમાં રૂપાંતર થઈ જાય છે. મનુષ્ય જે કર્મો કરે છે તેનું કેવું અને કેટલું ફળ મળશે તે નિશ્ચિતપણે કહી શકાતું નથી. એટલે મનુષ્ય કર્મ પ્રત્યે જેટલી જાગૃતિ રાખવી જોઈએ તેટલી રાખતો નથી. શેઠના ઘરમાં પેસેલા ચોરને જેમ સૂતરના તાર વીંટળાતા ગયા, તેમ મનુષ્યોને કર્મના અને લેણદેણના દોરડા વીંટળાતા જાય છે અને તેમાંથી મુક્ત થવાનો પ્રયત્ન કરવાને બદલે મનુષ્યજન્મમાં જ અનેક જન્મોના બીજ વાવી દે છે !

આપણાં શાસ્ત્રો ચોર્યાશી લાખ યોનિઓની વાત કરતા, ત્યારે આજના વિજ્ઞાનીઓ એક કરોડ ચાળીસ લાખ યોનિની વાત કરે છે. મનુષ્ય સિવાયની તમામ યોનિઓમાં નવાં કર્મો કે નવાં લેણદેણ ઊભાં કરવાનો અવકાશ નથી, કારણ કે તેમનામાં હુંપણાના અને મારાપણાના ભાવ નથી. મનુષ્ય સિવાયના તમામ દેહધારીઓ માત્ર પ્રારબ્ધ કર્મોનો ભોગવટો કરે છે; મનુષ્યને બુદ્ધિ અને વાણી મળેલી છે, તેને લીધે તે આયોજન

કરી શકે છે અને પોતાના વિચારો વાણી દ્વારા વ્યક્ત કરી શકે છે. તેને સમયનું ભાન હોવાથી અને તેને મળેલ મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહં વિકસિત અવસ્થામાં હોવાથી મનુષ્યજન્મમાં અનેક ભવ નિર્માણ થઈ જાય છે.

મનુષ્યશરીર ગ્રહણ કરનાર જીવ રૂઢિઓ, માન્યતાઓ અને અંધશ્રદ્ધાને છોડી શકતો નથી. જે કુળ કે સંપ્રદાયમાં તેનો જન્મ થયો હોય તેને તે છોડી શકતો નથી; તે સૌથી મોટી ભૂલ એ કરે છે કે પોતે જીવ હોવા છતાં પોતાને નામરૂપ માની લે છે અને સમગ્ર જીવન નામની પ્રતિષ્ઠા વધારવામાં અને શરીરની તેમજ શરીર સાથે સંકળાયેલા સંબંધીઓની સુખસગવડો પ્રાપ્ત કરવામાં પૂરું કરી નાંખે છે. અપવાદરૂપ મનુષ્યોને જ પોતાના સાચા સ્વરૂપનું ભાન થાય છે. લગભગ તમામ મનુષ્યો અસત એવા નામરૂપવાળા શરીરને જ સત ગણીને તમામ વહેવાર કરતા હોય છે. સત એટલે જે શાશ્વત, સનાતન છે, અનાદિ છે અને અસત એટલે જેનું સર્જન થાય છે, જે મર્યાદિત સમય માટે જ રહે છે અને જેનું બંધારણ સમયાંતરે વેરવિખેર થઈ જાય છે. જીવ, આત્મા અને પરમાત્મા સતરૂપ છે, જ્યારે શરીર અસત છે. જીવ કે આત્મા સતરૂપ હોવા છતાં અસત એવા શરીરને પોતાનું સ્વરૂપ સમજીને તમામ વ્યવહાર કરતો હોય તો તે સતને ન ઓળખી શકે, છતાં સત શબ્દનો ઉપયોગ કરે.

ઉંમરલાયક બધા મનુષ્યો જાણે છે કે તેમને જે શરીર મળ્યું છે તે કાયમ ટકવાનું નથી; કાયમીપણું જીવમાં છે અને જીવની હાજરીને કારણે શરીરનું મહત્ત્વ છે, પણ આ જગતના સકલ વહેવારો નામ અને શરીર દ્વારા ચાલતા હોવાથી નામરૂપમાં હુંપણું અને મારાપણું દૃઢ થઈ ગયું છે; એટલે મનુષ્ય પોતે જીવ

છે, સતરૂપ છે, એવું માનતો નથી. તે શરીરના જન્મને પોતાનો જન્મ અને શરીરના મૃત્યુને પોતાનું મૃત્યુ ગણે છે. કેટલાક મનુષ્યો નિષ્કામ કર્મની વાતો કરે છે. પ્રભુ પ્રીત્યર્થે કર્મ કરવાં તેને તેઓ નિષ્કામ કર્મ કહે છે, પણ આ મનુષ્યો ભગવાનની પ્રત્યેક જીવમાં હાજરી છે એવું સ્વીકારવાને બદલે તેમની વૈકુંઠમાં કે સ્વર્ગમાં હાજરી છે એવું પ્રતિપાદન કરે છે. લોકસમુદાય શાસ્ત્રો અને ધાર્મિક ગ્રંથો વાંચે છે અને ધાર્મિક પ્રવચનો સાંભળે છે, પણ તે પ્રમાણે આચરણ કરતા નથી. દિનપ્રતિદિન નીતિમત્તાનાં ધોરણો કથળતાં જાય છે; ધર્મ અને સંપ્રદાયના નામે દંભ વધી રહ્યો છે; પ્રામાણિકતાનું ધોરણ નીચે ગયું છે; માણસાઈમાં ઓટ આવી છે. આ પ્રકારના મનુષ્યો કર્મનાં અને લેણદેણનાં બંધનોમાંથી કેવી રીતે છૂટી શકે ?

ભક્ત કે આત્મપ્રધાન વ્યક્તિ જગતની કોઈ લાલચમાં પકડાતી નથી. તેની અંતર્ગત સમજણશક્તિ પડેલી છે અને નિત્ય સત્સંગ અને અનુભવીના સંગને કારણે તેનામાં એટલી જાગૃતિ આવી ગઈ હોય છે કે કોઈનામાં ઊંડો ઊતરતો નથી કે કોઈના ભાગ્યમાં ભળતો નથી એટલે સૂતરના તાંતણા જેવા સંબંધોની પકડમાંથી યુક્તિપૂર્વક મુક્ત થઈ જાય છે અને સંબંધિત જીવને તેની જાગ્રતાવસ્થા દરમિયાન સ્થૂળ શરીર અને ઈન્દ્રિયોથી છૂટો પડી પરમાત્માને શરણે મૂકી દે છે. આ રીતે આત્મા નિશ્ચયાત્મક સ્થિતિમાં રહીને લોભ, લાલચ, મોહ, મમતા કે મારાપણના ભાવમાં પકડાઈ જતો નથી. તે કોઈનો કે કશાયનો ત્યાગ કરતો નથી કે કોઈને પોતાના માનતો નથી. તે સૌને પરમાત્માના ગણી પરમાત્મા માટે જ કાર્ય કરે છે અને પોતાના અવતરણના હેતુને સિદ્ધ કરવા દશ્ય વિભાગનો ઉપયોગ કરે છે.

આત્મપ્રધાન વ્યક્તિએ કે ભક્તે જે પાઠ ગ્રહણ કર્યો છે તેનું નાટક ભજવવાનું છે. તેણે કોઈમાં કે કશાયમાં ભળવાનું નથી. આત્મા કે ભક્ત સમજે છે કે પોતે પરમાત્માના સંકલ્પથી જ આ જગતમાં આવ્યો છે અને તેના દ્વારા જે ક્રિયા થઈ રહી છે તે પરમાત્માના સંકલ્પને કારણે જ છે. વળી તે પરમાત્માની અખંડ હાજરી સમજતો હોવાથી પોતાના ગુણધર્મ નિર્મલતા અને વ્યાપકતાને સમજણપૂર્વક વળગી રહે છે. તેની પાસે સ્પષ્ટ દર્શન છે કે પિંડ અને બ્રહ્માંડમાં પરમાત્માની શક્તિઓ જ કામ કરી રહી છે અને આ શક્તિઓ સહાય કરે છે. આવી સ્થિતિએ પહોંચેલા આત્માને કર્મો અને લેણદેણના સંબંધો બંધનરૂપ બનતાં નથી. ચોરને ચોરી કરવાની કે શેઠના પુત્ર થઈ બધું હડપ કરી જવાની લાલચ હતી, એટલે શેઠ સર્જિત પ્રપંચમાં તે પકડાઈ ગયો, એવી રીતે મોટા ભાગના મનુષ્યો કાચારૂપી માયામાં, શરીરના સંબંધોમાં, નામરૂપની પ્રતિષ્ઠા વધારવામાં અને સુખસગવડોમાં એટલા બધા પકડાઈ જાય છે કે મનુષ્ય જેવું દુર્લભ જીવન પશુના જીવનની જેમ પસાર થઈ જાય છે તેનું તેને ભાન રહેતું નથી. શેઠ-શેઠાણી કેવી ચતુરાઈ પ્રયોજી ચોરને ફસાવે છે તેની સામાન્ય જીવોને વાત કરે છે, પણ પોતે કર્મના ફંદામાં અને લેણદેણની જાળમાં સપડાઈ રહ્યો છે તેનો વિચાર કરતો નથી !

આત્મા પાસે સ્વલક્ષી દૃષ્ટિ છે. તેને સત્સંગ અને અનુભવીનો સંગ મળે છે, એટલે ચોરને અને સામાન્ય મનુષ્યોને જે નથી દેખાતું તે આત્માને વિચારરૂપી આંખથી દેખાય છે. તેને યથાર્થતાનું દર્શન થાય છે, એટલે તે કોઈ પણ પ્રકારના બંધનમાં લપટાતો નથી. આ જ આત્માનું આત્માપણું છે.

